

Kadernotitie Recreatie en Toerisme Gemeente Dongeradeel

Eindrapport

Kadernotitie Toerisme en Recreatie

Gemeente Dongeradeel

Eindrapport

Gemeente Dongeradeel
College van Burgemeester en Wethouders
Postbus 1
9100 AA Dokkum

Grontmij | Vandertuuk Nederland bv
Drachten, 7 februari 2008

Verantwoording

Titel : Kadernotitie Toerisme en Recreatie
Subtitel : Gemeente Dongeradeel
Projectnummer : 231229
Referentienummer : 03/3347
Datum : 7 februari 2008

Auteur(s) : Corrie de Groot
Tim Verver
E-mail adres : corrie.degroot@grontmij.nl
Gecontroleerd door : Tim Verver
Paraaf gecontroleerd :
Goedgekeurd door : Frank Gort
Paraaf goedgekeurd :
Contact : Zonedauw 2
9202 PA Drachten
Postbus 91
9200 AB Drachten
T +31 512 33 52 33
F +31 512 51 02 00
E info.vandertuuk@grontmij.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	4
1 Inleiding.....	7
2 Toerisme in Dongeradeel.....	9
2.1 Landschap en Historie	9
2.2 Dagrecreatie.....	10
2.3 Verblijfsmogelijkheden	13
2.4 Organisatorische kenmerken	14
2.5 Promotie.....	14
3 Toerisme en Recreatie in perspectief	16
3.1 Trends	16
3.2 Marktonwikkelingen	17
3.3 Beleidsontwikkelingen.....	17
3.4 Integratie in Kadernotitie Toerisme en Recreatie	19
4 Ontwikkelingsvisie toerisme en recreatie.....	20
4.1 Inleiding.....	20
4.2 SWOT-analyse.....	20
4.3 Uitgangspunten	21
4.4 Streefbeeld.....	22
4.5 Ambities Dongeradeel.....	22
5 Ontwikkelingsstrategieën	24
5.1 Stimuleren van Dokkum als toeristische trekker	24
5.2 Uitbreiding van het dagrecreatieve aanbod	25
5.3 Optimaliseren van het routegebonden aanbod.....	26
5.4 Stimuleren van kleinschalige, kwalitatief hoogwaardige verblijfsaccommodaties	28
5.5 Inzetten op terugkerende thematische evenementen	29
5.6 Inspelen op ontwikkeling van bezinningstoerisme.....	29
5.7 Nastreven van meer samenhang in het toeristisch product	30
5.8 Nastreven van meer samenwerking in organisatie van de sector en met de regio	30
5.9 Intensiveren van promotie en marketing.....	31
5.10 Ruimtelijke vertaling	32
5.11 Monitoring	33
5.12 Van kadernotitie naar uitvoering	33
Bijlagen	34
Bijlage 1: Markt, trends en beleid	35
Bijlage 2: Toeristisch aanbod	48

Samenvatting

Vooruitstrevende ambitie

De gemeente Dongeradeel staat voor een uitdagende opdracht de komende jaren. Zij ziet namelijk zeer goede kansen voor de ontwikkeling van toerisme en recreatie. Om deze verwachting extra kracht bij te zetten formuleert Dongeradeel de volgende meetbare doelstelling:

Dongeradeel wil in de komende tien jaar een groei van 25% realiseren in de werkgelegenheid binnen de sector toerisme en recreatie. Dat betekent dat er ten opzichte van 2007 in totaal 150 banen bij zijn gekomen in 2017.

Om deze doelstelling te realiseren moet er natuurlijk wel het één en ander gebeuren! Het realiseren van zo'n vooruitstrevende ambitie gaat niet vanzelf. In de Kadernotitie Toerisme en Recreatie zet de gemeente haar ambitie uiteen en maakt zij keuzes ten aanzien van de meest gewenste ontwikkelingen. De Kadernotitie schetst helder en krachtig de ontwikkelingsstrategieën die ertoe moeten leiden dat de groei van 25% in werkgelegenheid wordt behaald.

Een veranderende wereld

Dongeradeel is volop in ontwikkeling, maar ook de wereld buiten Dongeradeel staat niet stil! Veranderingen in vraag en aanbod hebben invloed op het gedragspatroon van de consument en stellen steeds weer nieuwe eisen aan het product. Dit geldt voor alle sectoren en niet in de laatste plaats voor de sector die sterk van consumentengedrag afhankelijk is: de toeristische sector.

Het is voor Dongeradeel van groot belang om in te spelen op deze continu veranderende omgeving. Dat betekent een flexibele opstelling en een continue aanpassing van het eigen product. Want ook toerisme en recreatie is een product dat aan de man moet worden gebracht. Zo moet Dongeradeel haar product laten aansluiten op de sterke toename van ouderen in onze maatschappij. Maar ook zal er ingespeeld moeten worden op trends als bezinningstoerisme en wellness en de toenemende behoefte aan luxe en comfort.

De prachtige wereld die Dongeradeel heet

Dongeradeel heeft al zo veel moois in huis, hoe kunnen we de toerist dat nu optimaal laten beleven en ervaren? De vlakke weilanden die worden onderbroken door oeroude terpen, de prachtige authentieke terpdorpjes, de overweldigende kuststrook met uitgestrekt uitzicht over de Waddenzee en het Nationaal Park Lauwersmeer, het is te veel om op te noemen. Dongeradeel is doorspekt met cultuurhistorie, zowel zichtbaar in het landschap als in de inrichting en de eeuwenoude verhalen. Dokkum is natuurlijk de stad waar in 754 Bonifatius is vermoord, maar elk dorp heeft zijn eigen beroemdheid en zijn eigen verhaal.

Hoe kan het dan dat de toerist en de recreant zijn of haar weg naar Dongeradeel niet altijd weet te vinden? Is het omdat de vele prachtige bezienswaardigheden niet voldoende zichtbaar zijn? Komt het omdat er misschien niet voldoende aansprekende activiteiten worden georganiseerd? Komt het omdat er onvoldoende samenhang is in het toeristische product? Misschien is het wel een combinatie van deze redenen.

Groeien is kiezen

Om als gehele toeristische sector te kunnen groeien moeten er keuzes gemaakt worden. Niet op alles een heel klein beetje inzetten, maar duidelijke keuzes maken ten aanzien van de richting waarin toerisme en recreatie zich moet gaan ontwikkelen.

Kijken we naar wat kenmerkend is voor Dongeradeel dan zien we drie toeristische dragers: natuur, cultuurhistorie en water. Deze vormen de sleutelbegrippen voor toeristisch Dongeradeel. Aan de hand van deze kenmerken wil de gemeente haar toeristische product versterken en het hoge ambitieniveau te realiseren.

Dongeradeel kiest voor groei, maar kiest niet voor ongebreidelde groei. Toerisme is een belangrijke economische pijler voor de toekomst, zeker als we de terugloop van werkgelegenheid in de landbouw en industrie in ogenschouw nemen. Toerisme is een zeer kansrijke sector om deze leemte in te vullen. Dongeradeel streeft dan ook naar groei, maar gaat wildgroei van plannen en initiatieven tegen. Deze kadernotitie vormt hiertoe een bruikbaar instrument.

In haar aanbod moet Dongeradeel zich in de toekomst onderscheiden van concurrerende gebieden. De wereld wordt immers steeds kleiner en het wordt steeds makkelijker om naar elke uithoek van de wereld af te reizen. Dongeradeel zal zich door een hoogwaardige kwaliteit en door het 'eigene' en unieke naar voren te brengen, kunnen onderscheiden. Duidelijke samenhang in zowel het product als de marketing van het product is hierbij van groot belang.

Dongeradeel richt zich niet op massatoerisme, maar meer op de fijnproevers. Het gaat hierbij om de toerist die op zoek is naar kleinschaligheid, die komt voor de beleving van rust en ruimte en geniet van natuur, maar ook van bijvoorbeeld lekker eten. De toerist die kwaliteit en gastvrijheid hoog in het vaandel heeft. De groeiende behoefte aan wellness- en zorgvoorzieningen sluit daar goed bij aan.

Waar Dongeradeel op in gaat zetten

De koers die Dongeradeel gaat varen om haar vooruitstrevende ambities te realiseren wordt uitgedrukt in negen ontwikkelingsstrategieën:

1. Uitbreiding van het dagrecreatieve aanbod
 - a. Stimuleren van diverse vormen van agrotourisme
 - b. Elkweervoorzieningen
 - c. Beleving van het Wad
2. Optimaliseren van het routegebonden aanbod
 - a. Verdere verbetering van routenetwerken (wandelen, fietsen en varen)
 - b. 'Nieuwe' vormen van routegebonden recreatie
 - c. Dockumer Lokaaltsje
3. Stimuleren van kleinschalige, kwalitatief hoogwaardige verblijfsaccommodaties
4. Stimuleren van Dokkum als toeristische trekker
5. Inzetten op terugkerende thematische evenementen
6. Inspelen op ontwikkeling bezinningstoerisme
7. Nastreven van meer samenhang in het toeristische product
8. Nastreven van meer samenwerking in organisatie van de sector en met de regio
9. Intensiveren van promotie en marketing

Ruimte voor groei

Al deze speerpunten moeten er toe leiden dat toerisme en recreatie in Dongeradeel een krachtige impuls krijgt en zich ontwikkelt tot één van de belangrijke economische pijlers in de gemeente. Is er binnen de gemeente wel voldoende ruimte om deze groei te herbergen? En zo ja, waar moet deze groei dan gerealiseerd worden?

In het Structuurplan Dongeradeel 2025 wordt aangegeven dat toeristische ontwikkelingen met name mogelijk zijn in het zogenaamde 'Hoefijzer', het gebied dat wordt gevormd door de Dokkumer Ee, Dokkum, het Dokkumer Grootdiep, de westzijde van het Lauwersmeer en de Waddenkust tot aan Holwerd. De gemeente zal het hoefijzermodel ook de komende jaren als richtlijn voor toeristische ontwikkelingen hanteren. Het hoefijzer is daarmee geen strikt voorschrift voor ontwikkeling, maar geeft aan waar de gemeente ruimtevragende projecten bij voorkeur gerealiseerd ziet. Binnen het Hoefijzer ziet de gemeente met name groeikansen voor de kernen Dokkum, Paesens-Moddergat, Holwerd en Oostmahorn. Hier kunnen dan ook grootschaligere ontwikkelingen plaatsvinden, passend bij de schaal en het karakter van de gemeente. Buiten het Hoefijzer-gebied ziet de gemeente met name mogelijkheden voor kleinschalige ontwikkelingen.

De doelstellingen realiseren

De gemeente Dongeradeel spreekt met deze kadernotitie een duidelijke ambitie uit voor de komende 10 jaar. Zij ziet in toerisme en recreatie een sector van de toekomst en drukt dit ook uit in een ambitie van 25% groei van de werkgelegenheid in 10 jaar. Om niet alleen deze doelstelling, maar de ontwikkeling van toerisme en recreatie in de gehele gemeente te kunnen meten is het nodig om te monitoren.

Via periodiek onderzoek kan de ontwikkeling van toerisme en recreatie in de tijd worden gemeten. Aan de hand van deze gegevens kan de gemeente haar beleid bijsturen, indien mogelijk en noodzakelijk. Ook geven deze cijfers de gemeente inzicht in de effecten van de keuzes die zij in deze kadernotitie maakt.

Dongeradeel gaat voor toerisme en recreatie! De gemeente heeft hierbij echter wel de hulp nodig van iedereen die de toeristische sector een warm hart toedraagt. Zij roept dan ook alle betrokken partijen op om met de gemeente mee te denken en te werken aan de ontwikkeling van deze kansrijke sector. Op basis van deze kadernotitie wil de gemeente gezamenlijk met de betrokken partijen een concreet uitvoeringsprogramma opstellen.

1 Inleiding

De gemeente Dongeradeel staat voor een uitdagende opdracht de komende jaren. De gemeente ziet belangrijke kansen voor de ontwikkeling van het toerisme in de gemeente. Daarnaast staat men voor een grootscheepse herstructurering van het buitengebied door de toenemende schaalvergroting in de landbouw. Middels het project integrale gebiedsontwikkeling 'Nije Maaie' wil men de gewenste doelen op het gebied van landbouw, leefbaarheid, recreatie en toerisme, natuur en water realiseren.

In dit kader wenst de gemeente een actualisering van haar toeristisch-recreatieve beleid. De huidige beleidsnotitie dateert van 1991. De gemeente heeft behoefte aan een kaderstellend en richtinggevend document, waar toeristische ontwikkelingen en ideeën aan getoetst kunnen worden.

Het doel van de kadernotitie kan als volgt omschreven worden:

De kadernotitie geeft een doorkijk naar toerisme en recreatie in de gemeente Dongeradeel voor de komende vijf tot tien jaar en dient als leidraad en ambitiedocument voor toekomstige toeristische ontwikkelingen. De notitie bevat het instrument op grond waarvan nieuwe ontwikkelingen en projecten kunnen worden getoetst en schept de voorwaarden, waaronder het toeristisch-recreatief bedrijfsleven economische activiteiten kan initiëren en uitbouwen.

De rol van de gemeente is anders dan die van ondernemers. De gemeente wil met name een stimulerende en voorwaardenscheppende rol spelen. Door samen te werken met ondernemers en organisaties wordt een sterk toeristisch product neergezet. De taken van de gemeente zijn hierbij het verkrijgen van draagvlak en het stellen van de kaders waarbinnen de toeristische ontwikkelingen plaats kunnen vinden. Daarbij wordt ook gekeken naar de ontwikkeling van de sector in de regio.

Om de toeristische potentie van Dongeradeel optimaal te benutten, is het nodig om keuzes te maken. De keuzes zullen gezamenlijk met de toeristische sector in daden moeten worden omgezet, om ook daadwerkelijk de gewenste ambitie te kunnen vervullen.

De afgelopen jaren heeft de gemeente al veel geïnvesteerd in het toerisme, met name in de toeristische fiets-, wandel- en vaarinfrastructuur. Verder is met het 'historische stadje' Esonstad in Oostmahorn een verblijfsaccommodatie van formaat neergezet. Ook de cultuurhistorie heeft in de afgelopen periode veel aandacht gekregen, met het project 'Dokkum Historisch Hart,' waarvoor de gemeente onder meer heeft geïnvesteerd in een wandelroute, de Bonifatiuskapel en -park en het Admiraliteitshuis.

Naast toerisme leggen ook de andere speerpunten binnen de integrale gebiedsontwikkeling 'Nije Maaie' hun beslag op de ruimte. Door een duidelijke toeristisch-recreatieve visie op te stellen, kunnen wenselijke toeristische ontwikkelingen ingepast worden in de totale integrale gebiedsontwikkeling 'Nije Maaie' van Dongeradeel.

Juist nu de provincie Fryslân en de gemeente toerisme en recreatie als groeisector voor de werkgelegenheid benoemen, is het moment daar om gezamenlijk een ijzersterke toeristisch-recreatieve structuur neer te zetten.

Deze kadernotitie is in nauw overleg met de toeristische sector en andere belangenorganisaties, zoals dorpsbelangen, tot stand gekomen. Er zijn gesprekken gevoerd met een aantal sleutelpersonen uit de sector. Om de mening van de ondernemers en organisaties optimaal mee te kunnen nemen in het beleid, is tijdens een bijeenkomst gezamenlijk gediscussieerd over de te volgen koers voor de komende jaren. Nadat ook de raadscommissie Grondgebied gevraagd is naar haar mening over de toekomstige ontwikkelingen, is het conceptrapport aan het toeristisch veld gepresenteerd.

De kadernotitie is als volgt opgebouwd:

- Hoofdstuk 2: Toerisme in Dongeradeel – een karakterschets
- Hoofdstuk 3: Toerisme in perspectief – markt en beleid
- Hoofdstuk 4: Ontwikkelingsvisie Toerisme en Recreatie Dongeradeel
- Hoofdstuk 5: Ontwikkelingsstrategieën

2 Toerisme in Dongeradeel

In deze inventarisatie is het toeristische aanbod van Dongeradeel in kaart gebracht. Een groot deel van het toeristische aanbod in de gemeente wordt gekenmerkt door kleinschaligheid. Dit komt mede door de opbouw van het landschap. Alleen Esonstad springt er echt uit met een grootschalig aanbod, hoewel ook hier een knusse sfeer is neergezet en het park niet grootschalig aandoet.

2.1 Landschap en Historie

Het landschap van de gemeente Dongeradeel is een terpenlandschap. De vlakke weilanden en akkerbouwgronden worden onderbroken door de eeuwenoude terpen. Het landschap vertelt daarmee de geschiedenis van het gebied. De terpen zijn door vroegere bewoners opgeworpen in de strijd tegen het water. Dit kenmerkt ook de kleinschaligheid die door de hele gemeente te vinden is. Op veel van de terpen zijn kleine dorpen gebouwd. De enige grotere plaats en stad in de gemeente is Dokkum. Ten zuidoosten van de gemeente, onder Dokkum, gaat het terpenlandschap over in het landschap van de Noordelijke Friese Wouden.

De dorpen in de gemeente hebben elk hun eigen karakter. De kernen van Moddergat, Metslawier, Holwerd en Ee zijn aangewezen als beschermd dorpsgezicht. Moddergat is in 2004 tweede geworden in de verkiezing van mooiste plek van Nederland. Het Lauwersmeer werd hierbij derde.

De binnenstad van Dokkum is een beschermd stadsgezicht. Dokkum heeft landelijke bekendheid als de stad waar in het jaar 754 Bonifatius is vermoord. De stad is daarna een bedevaartsoord geworden voor christenen. De laatste jaren neemt de pelgrimage naar de Bonifatiuskapel en het park weer toe. Dokkum onderhoudt nauwe banden met de twee andere Bonifatiussteden, Crediton in Engeland en Fulda in Duitsland. Bonifatius is in Crediton geboren en in Fulda begraven.

Dokkum kent verder een boeiende geschiedenis als havenstad. In de 16^e eeuw zijn de bolwerken om de stad aangelegd, om bescherming te bieden. In 1596 vestigde de Friese Admiraliteit zich in Dokkum. De Admiraliteit was verantwoordelijk voor het uitrusten en bemannen van schepen. In de 17^e eeuw nam het strategisch en handelsbelang van Dokkum af, de economische bloei was over, waardoor de Admiraliteit in 1645 naar Harlingen vertrok. Eigenlijk is dankzij de afname van de economische betekenis in die tijd, het historische stratenpatroon in de binnenstad zo goed bewaard gebleven. Dokkum is verder bekend als de noordelijkste stad van de Elf Steden. De stad is een belangrijk keerpunt in de diverse varianten van de Elfstedentocht.

Dongeradeel is op de Waddeneilanden na, de meest noordelijk gelegen gemeente van Fryslân. Vanuit Leeuwarden is er een goede verbinding, maar de verbinding met de A7-zone en Oost-Nederland laat te wensen over. Dit wordt in de toekomst opgelost door de aanleg van de Centrale As, tussen Dokkum en Drachten.

Over het water is de gemeente goed bereikbaar. Dokkum is vanuit Leeuwarden te bereiken via de Dokkumer Ee, onderdeel van de Staande Mastroute. Vanaf de Friese Meren kan men de stad binnenvaren via de Lits-Lauwersmeerroute en het Dokkumer Grootdiep. Deze laatste is eveneens de verbinding met het Lauwersmeer en van daaruit met de Waddenzee. Vanaf de Holwerder pier vertrekt de veerboot naar Ameland. Vanuit Lauwersoog (net buiten de gemeente) en Oostmahorn vaart de veerboot naar Schiermonnikoog.

Dongeradeel wordt verder van oudsher doorkruist door een flink aantal vaarten, die op dit moment vrijwel alleen geschikt zijn voor kanovaarders.

2.2 Dagrecreatie

Het dagrecreatieve aanbod kan onderverdeeld worden in cultuur en bezienswaardigheden, actief, evenementen en natuur. Een aparte paragraaf wordt aan Dokkum gewijd, waar ook deze deelsectoren belicht worden.

In Dokkum

Cultuur en bezienswaardigheden

Dokkum heeft de toerist op cultuurhistorisch gebied veel te bieden, maar heeft ook nog een gevarieerd winkelaanbod. De binnenstad wordt niet, zoals in veel andere steden, gedomineerd door winkelketens. De stad is één van de Friese Elfsteden en ontleent daarnaast bekendheid aan Bonifatius, die hier vermoord werd. Ook heeft de stad een ruim aanbod aan beeldende kunst.

In Dokkum zijn twee musea gevestigd, Het Admiraliteitshuis en Het Natuurmuseum. Het Admiraliteitshuis bevindt zich onder andere in het gebouw van de Friese Admiraliteit. In het museum is de geschiedenis en cultuur van Noordoost Fryslân te zien. Daarnaast is er een permanente tentoonstelling over Bonifatius. Het Natuurmuseum profileert zich als de grootste overdekte kijkhut van Nederland. De natuur in en rond Dongeradeel staat centraal. Naast de musea zijn er diverse galeries in Dokkum te vinden.

De bolwerken van Dokkum zijn goed bewaard gebleven, vanwaar men een goed uitzicht over de stad en de molens 'De Hoop' en 'Zeldenrust' heeft. De bolwerken bieden een mooie gelegenheid om te wandelen. Daarnaast kan men ook, eventueel onder leiding van een gids, een wandeling door de binnenstad maken. Het historische stratenpatroon van Dokkum is goed bewaard gebleven, door de kleine smalle straatjes en stegen heeft de Dokkumer binnenstad een knusse en intieme sfeer. Bekijkt men Dokkum liever vanaf het water, dan is het mogelijk om een vaartocht door de grachten te maken in een oude trekschuit. De binnenstad biedt verder allerlei leuke kroegjes, restaurantjes en winkeltjes. Ook zijn er veel monumentale panden zoals De Waegh en het oude stadhuis te vinden, wat de stad een mooie, authentieke sfeer geeft.

Voor de jeugd is in Dokkum een kinderboerderij en zwembad Het Tolhuisbad. Het zwembad is in één van de drie parken in Dokkum gelegen, het Tolhuispark. Dit park kent een bijzondere flora en fauna. Ten oosten van het centrum is het tweede park, het Harddraverpark, waar ook de stadscamping te vinden is. Ter nagedachtenis aan de moord op Bonifatius is het Bonifatiuspark aangelegd, met daarin de kapel en de bron. Hier komen jaarlijks veel bezoekers speciaal voor naar Dokkum.

Evenementen

In de gemeente worden weinig grootschalige structurele evenementen georganiseerd. Grotere evenementen die georganiseerd zijn, zijn de evenementen rond het herdenkingsjaar van Bonifatius in 2004 en Friesland Vaart in 2002 en 2006. Veel van de andere evenementen hebben een lokale dan wel regionale uitstraling. De gemeente heeft vanaf 2008 budget beschikbaar om structureel een grootschaliger evenement te stimuleren.

In Dokkum zijn jaarlijks zomerbraderieën en een kunstmarkt. Dokkum heeft ook de oudste weekmarkt van Nederland. Eén keer in de vier jaar vinden de Stadsfeesten Dokkum plaats. Jaarlijks wordt in juli de 'dag van de toerist' georganiseerd, een evenement om toeristen (gratis) kennis te laten maken met Dokkum en wat de stad hen te bieden heeft. Verder wordt één keer in de twee jaar de Expo Dokkum georganiseerd. Dit is een mix tussen een consumenten- en business-to-businessbeurs. Dokkum is ook het toneel van de diverse Elfstedentochten die jaarlijks georganiseerd worden.

Vanaf 2007 wordt jaarlijks de Dokkum - Lauwerszee Regatta gevaren. Dit is een zeilrace met pramen tussen diverse bedrijventeams. Voor het publiek is de avond daarvoor een vlootschouw van de wedstrijdboten in de binnenstad van Dokkum, samen met een braderie, muziek en shantykoren in de binnenstad van Dokkum. Dergelijke evenementen kunnen de bekendheid van Dokkum vergroten.

Overig Dongeradeel

Cultuur en bezienswaardigheden

De gemeente Dongeradeel heeft diverse musea binnen haar grenzen. Elk museum laat een bepaald thema uit de geschiedenis van het gebied zien. De musea liggen verspreid over de gemeente. In het tweelingdorp Paesens-Moddergat zijn twee musea: 't Fiskershûske en bezoekerscentrum 't Grenaatfabryk, waar de Wierumer Aak wordt herbouwd. Beide musea gaan op eigen wijze in op de visserijgeschiedenis van de dorpen. In Anjum is in molen De Eendracht een molenmuseum gevestigd en in Ee het vlasbewerkingsmuseum 'it Braakhok.' Het Oerka Irene Verbeek Museum heeft een plek in het terpkerkje van Raard. Naast de musea, zijn er galeries te vinden in Brantgum, Dokkumer Nieuwe Zijlen en Metslawier. De musea werken samen met andere musea in Noordoost Fryslân.

De dorpen in Dongeradeel hebben elk hun eigen bijzonderheden. Moddergat, Metslawier, Holwerd en Ee zijn aangewezen als beschermde dorpsgezichten. Ook heeft elk dorp in de gemeente zijn eigen kerk. Een aantal daarvan is opengesteld voor publiek. In de kerktoren van de Michaëlskerk in Anjum zit een vroegere gevangenis en de kerk van Jouswier kan met kaarsverlichting verlicht worden.

In Foudgum heeft de pastoor François Haverschmidt, alias Piet Paaltjens gewoond. In het dorp staat een monument ter nagedachtenis aan de pastoor. Nynke van Hichtum, schrijfster van het boek "Afke's tiental", komt uit Nes. In Hantum staat een bijzonder gebouw: een Indiase stoepa. Deze Indiase stoepa is bedoeld als meditatiecentrum en valt op door de gouden koepel.

Holwerd heeft een molen, 'De Hoop', uit 1713. In het dorp staat nog een oude stins die door de grietman van West-Dongeradeel bewoond werd. De stins diende vroeger ook als rechtbank. Verder staan in Holwerd vele bijzondere oude huizen zoals een oude smederij, een pakhuis voor vlas en graan, een oud notarishuis en verschillende kerken uit de vorige eeuw.

Ook in Metslawier staat een molen, korenmolen, de 'Ropta'.

In Oostrum staat een voormalige steenfabriek, die nog een nieuwe invulling moet krijgen.

Paesens-Moddergat en Wierum zijn oude vissersdorpen. Bij Paesens is een pier waarover men een heel eind het wad op kan lopen. Ook heeft Paesens een oude molen, De Hond. Wierum is vooral bekend als startplaats voor wadlooptochten.

Net buiten Engwierum is een biologisch fruitbedrijf, waar het ook mogelijk is om zelf fruit te plukken of een rondleiding te krijgen.

Vanuit Holwerd vertrekt de veerboot naar Ameland. Ook Lauwersoog, vertrekpunt voor Schiermonnikoog ligt nabij. In 2007 is ook gestart met een veerdienst vanaf Esonstad bij Oostmahorn naar Schiermonnikoog. Een bezoek aan één van de eilanden is een populaire dagtocht.

De Toerbus Lauwersland verbindt de verblijfsaccommodaties rond het Lauwersmeer met de verschillende attracties in de omgeving, variërend van het Noorderleech tot een bezoek aan Groningen.

Dongeradeel kent een bijzonder landschap. De aanwezige akkerbouw heeft een beeldbepalend landschap gecreëerd in onze regio. De pootaardappelen zijn wereldberoemd door de export.

Actief

Fietsen

In 2006 is in Noordoost Fryslân het fietsknooppuntensysteem gerealiseerd. Inmiddels is dit bijna een provinciebreed netwerk. De hele gemeente is hiermee ontsloten door middel van de fietsknooppunten. De routes lopen veelal over de rustige plattelandswegen. Langs drukkeren wegen zijn vrijliggende fietspaden aangelegd. Door de gemeente lopen twee langeafstandsfietsroutes, de Waddenzeeroute langs de kust en de Rietlandroute die in Holwerd start.

Er zijn verder diverse beschreven fietsroutes, die in of door Dongeradeel lopen, te verkrijgen.

Wandelen

Door de groeiende belangstelling voor wandelen, heeft Landschapsbeheer Fryslân in Noordoost Fryslân een netwerk aan historische wandelpaden gerealiseerd. Deze wandelpaden volgen vaak oude voetpaden als kerke-, jaag- en schouwpaden en in onbruik geraakte handels- en pelgrimsroutes¹. Het zijn relatief korte ommetjes, die eenvoudig gecombineerd kunnen worden tot langere wandelroutes. Het Friese Kustpad en het Zevenwoudenpad zijn de langeafstandswandelroutes die door de gemeente lopen.

Wadlopen

Door de ligging aan de Waddenkust, worden vanuit Dongeradeel diverse wadlooptochten georganiseerd, variërend van eenvoudige tochten voor beginners tot lange dagtochten voor zeer ervaren lopers. Holwerd, Wierum en Ternaard zijn startpunten voor de tochten.

Watersport

De watersportmogelijkheden in Dongeradeel variëren van kanomogelijkheden tot de staandemastroute. Vanuit Leeuwarden kan men via de Dokkumer Ee naar Dokkum varen. Vanaf daar kan via het Dokkumer Grootdiep, onderdeel van de Lits-Lauwersmeerroute, naar het Lauwersmeer gevaren worden. De Zuider Ee, iets noordelijker gelegen, is op dit moment alleen geschikt voor kanovaart. De gemeente onderzoekt of de Zuider Ee ook bevaarbaar kan worden gemaakt voor motorboten.

Het Lauwersmeer biedt veel verschillende mogelijkheden voor water- en oeverrecreatie. Er is een jachthaven en een strand bij Oostmahorn. Door de gunstige wind kan er op het Lauwersmeer uitstekend gezeild en gesurft worden. Windsurfen wordt vooral bij Oostmahorn en Hoek van de Bant gedaan. Deze laatste locatie is ook aangewezen als kitesurflocatie. Het feit dat het Lauwersmeer een natuurgebied is, biedt een meerwaarde voor de watersporter.

Vanaf het Lauwersmeer kunnen de Friese Meren via de Lits-Lauwersmeerroute bereikt worden. Via de sluis bij Lauwersoog kan men op de Waddenzee varen. Dongeradeel biedt dus veel verbindingsmogelijkheden met andere watersportgebieden, maar heeft zelf ook het nodige te bieden.

Natuur

De gemeente grenst in het noorden aan de Waddenzee, een prachtig natuurgebied met een getijdenwerking die uniek is in de wereld. De Waddenzee wordt dan ook voorgedragen voor een nominatie als Werelderfgoed. De strijd tegen het water is inmiddels beslist door de hoge Waddenzeedijk. Het Wad is voor de toerist onder andere te beleven door te varen, zeilen, wadlopen, wandelen op de dijk of een bezoek aan één van de Waddeneilanden.

Oostelijk van de gemeente ligt het Lauwersmeer, wat is aangewezen als Nationaal Park. In het westen en zuiden grenst de gemeente aan de gemeenten Ferwerderadiel, Kollumerland c.a. en Dantumadeel. Op het Lauwersmeer wordt ook veel watersport beoefend, van zwemmen en surfen tot aan zeilen.

¹ Bron: www.historischepad.nl

Daarnaast is het omliggende gebied erg geschikt om te wandelen en te fietsen.

Behalve de grotere natuurgebieden liggen er verspreid in Dongeradeel ook enkele kleinere natuurterreinen, zoals de Anjumer Kolken, de Jouswiersterpolder, de Paezemerlannen en enkele dobben, kolken en eendenkooien. Daarnaast is in Dongeradeel ook veel 'ganzenland.' Om het beheer en de bescherming van ganzen bekend te maken bij een breder publiek, wil Natuurmonumenten een 'ganzenvolgstation' opzetten.

Ten zuidoosten van de gemeente liggen de Noordelijke (Friese) Wouden. Dit gebied heeft de status van Nationaal Landschap. De gemeente wordt daarmee omringd door waardevolle natuur. Het zijn allemaal gebieden met unieke kenmerken die in de rest van het land vrijwel niet voorkomen. Elk natuurgebied heeft haar eigen mogelijkheden voor recreatief medegebruik.

Buiten de gemeentegrens

Een toerist heeft geen besef van de gemeentegrenzen. Buiten de gemeente zijn ook veel interessante bezienswaardigheden en activiteiten voor toeristen. In Ferwerderadiel is het buitendijks gebied 'het Noorderleech' opengesteld voor publiek. Ook vindt men hier de hoogste terp van Fryslân, in Hogebeintum. In de omliggende gemeenten zijn ook diverse musea, natuurgebieden en dergelijke te vinden, die een bezoek waard zijn. In Harkema is themapark De Spitkeet gevestigd, in Houwerzijl het museum De Theefabriek. Vlakbij Leeuwarden vindt men Aquazoo, een kleinschalig dierenpark.

Een belangrijke trekker vlak over de gemeentegrens is de haven in Lauwersoog. De gemeente is voor 50% eigenaar van deze haven, van waaruit de boot vertrekt naar Schiermonnikoog. Momenteel zijn er plannen om het havengebied te upgraden via herinrichting.

Ten zuiden van Dongeradeel zijn veel staten en stinzen te vinden die een bezoek waard zijn. De routestructuren voor wandelen en fietsen lopen door in de andere gemeenten, waardoor de toerist optimaal kan genieten van de diverse landschappen.

Dongeradeel is ook erg geschikt als uitvalsbasis voor een dagje Leeuwarden, Groningen of Waddeneilanden.

Ten zuidwesten van de gemeente wordt gewerkt aan het bevaarbaar maken van het noordelijk deel van de Elfstedenroute tussen Franeker en de Dokkumer Ee. Hiermee wordt de gemeente ook vanuit die richting beter bereikbaar over het water.

In de Kollumerwaard zijn plannen voor een groot vakantiepark gericht op mensen met een zorgbehoefte. Het park, genaamd 'Park Lauwershage,' zal in de komende jaren gerealiseerd worden.

Op dit moment is Zeehondencrèche Lenie 't Hart nog in de regio gevestigd, in Pieterburen. Mogelijk verhuist deze attractie naar een locatie buiten de regio.

2.3 Verblijfsmogelijkheden

Dongeradeel kent een gevarieerd aanbod aan verblijfsmogelijkheden. Ook hier gaat het veelal om kleinschalige voorzieningen. Voor alle vormen van verblijfsaccommodatie geldt dat ze behoorlijk verspreid over de gemeente liggen, met concentraties in Dokkum, Oostmahorn en Holwerd.

Er zijn twee kleine campings in Dokkum en Holwerd met respectievelijk 95 en 110 staanplaatsen. In Oostmahorn wordt een camping met 120 standplaatsen ontwikkeld. Verder zijn er ongeveer negen minicampings variërend van 8 tot 25 standplaatsen.

De meeste hotels in de gemeente staan in Dokkum. De grootste heeft 64 bedden. Verder zijn er hotels en pensions in Anjum, Holwerd, Paesens-Moddergat, Ternaard en Wierum.

In de gemeente zijn diverse bungalows en vakantiehuizen. Esonstad in Oostmahorn is hierbij natuurlijk de grootste aanbieder, met bijna 200 verhuureenheden.

Er zijn een zestal groepsaccommodaties in de gemeente. Tot slot kan men terecht bij diverse 'bêd en brochje'-locaties of logies en ontbijt voor een overnachting. Een aantal van deze accommodaties zijn gevestigd in monumentale gebouwen en boerderijen, zoals De Waard van Ternaard, Groote Medwerd en Lytshûs Silver. Deze drie accommodaties zijn aangesloten bij de stichting Erfgoed Logies.

Voor de watersport zijn er jachthavens in Dokkum, Dokkumer Nieuwe Zijlen, Oostmahorn, Holwerd en Ezumazijl. In Dokkum en Holwerd zijn vooral passantenplaatsen. In de andere jachthavens zijn ook veel vaste ligplaatsen. Naast de plaatsen in de jachthavens, kan de watersporter ook nog aanleggen bij de aanlegvoorzieningen van de Marrekrite.

De kwaliteit van het overnachtingaanbod varieert over het geheel gezien van eenvoudig tot het luxere segment, maar ook per deelsector. Het aanbod in het lagere segment is wel oververtegenwoordigd.

2.4 Organisatorische kenmerken

De gemeente heeft een beleidsmedewerker aangesteld die verantwoordelijk is voor het taakveld Toerisme en Recreatie. Binnen de gemeentelijke organisatie valt de medewerker onder de afdeling Welzijn.

De toeristische ondernemers zijn georganiseerd in het TOOL, het Toeristisch Ondernemers Overleg Lauwersland. Dit is een koepel voor de ondernemers in het Lauwersmeergebied. Daarnaast zijn ondernemers vaak aangesloten bij hun brancheorganisaties, zoals de Recron, Hiswa en KHN. Kleinschalige kampeerterreinen zijn vaak aangesloten bij de SVR of VeKaBo. Kleinere ondernemers zijn echter lang niet altijd aangesloten bij een koepelorganisatie.

Naast het TOOL kent de gemeente sinds kort ook nog een Toeristisch Platform, om samen met de ondernemers over de ontwikkelingen in Dongeradeel zelf te praten. Hieraan nemen het TOOL, Recron, VVV, MKB Noord, KHN afdeling Noordoost Friesland, Hiswa en een vertegenwoordiger van het Admiraliteitshuis en Fiskershûske deel.

De musea in Dongeradeel gaan de komende jaren nauwer samenwerken met andere musea in Noordoost Fryslân. Omdat in de regio veelal kleinschalige musea gevestigd zijn, wil men gezamenlijk de promotie en marketing, programmering, educatie en back officewerkzaamheden oppakken. Het overkoepelende thema is Markant Friesland.

2.5 Promotie

De VVV's in Dongeradeel zijn onderdeel van de Regio-VVV Lauwersland. Het hoofdkantoor is gevestigd in Dokkum, in combinatie met een ANWB-vestiging. Daarnaast is er een VVV-agentschap in Anjum en een folderpost in Holwerd. De VVV Lauwersland promoot het hele gebied rond het Lauwersmeer, zowel de Friese als de Groningse zijde. Dit wordt gedaan in samenwerking met Fryslân Marketing. In de lokale kantoren wordt informatie verstrekt aan de bezoekers van de regio.

Fryslân Marketing is verantwoordelijk voor de promotie van Dongeradeel en de omliggende regio buiten Fryslân en Nederland. Fryslân Marketing richt zich hierbij op een straal van 500 km rond de provincie. De aandacht gaat dus met name uit naar promotie in overig Nederland, een deel van Duitsland en België. Wel worden er toenemende inspanningen gedaan in Groot-Brittannië, Luxemburg, Frankrijk en de Scandinavische landen.

Het Toeristisch Ondernemers Overleg Lauwersland wil de krachten van de ondernemers bundelen en betere samenwerking tot stand brengen om daarmee het toeristisch-recreatief product Lauwersland sterker te maken.

De gezamenlijke promotie door ondernemers in Dokkum wordt voor een groot deel verzorgd door Club '65. Deze ondernemersvereniging organiseert diverse activiteiten in Dokkum, zoals de Dag van de toerist en de zomerbraderieën. Daarnaast brengt de vereniging een zomerkrant uit.

Een ander samenwerkingsverband tussen ondernemers, dat veel aan promotie doet, is de Ondernemersfederatie Noordoost Friesland. De Federatie bestaat uit aangesloten ondernemersverenigingen uit alle gemeenten uit Noordoost Fryslân. Het doel van de Federatie is het bevorderen en ondersteunen van een dynamisch en economisch duurzaam ondernemersklimaat in Noordoost Fryslân, waarbij men streeft naar een structureel overleg en samenwerking tussen ondernemers en overheid.

De gemeente wil door middel van promotie Dongeradeel economisch versterken. Het gaat dan om wonen, werken en toerisme en recreatie. De gemeente beseft dat door samenwerking met andere gemeenten een sterkere promotieslag gemaakt kan worden. Hierbij gaat de voorkeur uit naar samenwerking met de andere gemeenten in Noordoost Fryslân, om samen met hen de krachten te bundelen en een eenduidig imago te realiseren. Hiervoor wil de gemeente met de andere gemeenten een regiomarketingplan opstellen.

3 Toerisme en Recreatie in perspectief

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de verschillende trends, markt- en beleidsontwikkelingen die invloed hebben op het toerisme in Dongeradeel. Een uitgebreid overzicht staat in bijlage 1, in de onderstaande paragrafen wordt aangegeven hoe de trends en ontwikkelingen van invloed zijn op toerisme en recreatie.

3.1 Trends

De toename van het aantal ouderen in Nederland is een positieve ontwikkeling voor Dongeradeel. De gemeente heeft met haar terpenlandschap, waddenkust en de historische stad Dokkum, veel te bieden voor de steeds actievere senioren. Het gebied leent zich bij uitstek voor fiets- en wandeltochten, maar ook watersport is goed mogelijk. De ontwikkeling van het fietsknooppuntsysteem en de historische wandelpaden kunnen hier een belangrijke bijdrage aan leveren.

Fietsen en wandelen zijn belangrijke vrijetijdsbestedingen voor de toerist, maar met name voor de oudere vakantieganger. De populariteit van deze activiteiten komen ook voort uit de toenemende belangstelling voor de lichamelijke en geestelijke gezondheid. Wellness is een belangrijke trend voor de toeristische sector. Met het verhaal van Bonifatius en de Bonifatiuskapel kan ingespeeld worden op de behoefte aan bezinning en geestelijke gezondheid.

Ook mensen die ziek zijn, een lichamelijke beperking hebben of in een revalidatieproces zitten, willen graag op vakantie. Het zorgtoerisme is daarmee een groeiende markt, mede door de toename aan ouderen in de samenleving, waardoor het aantal mensen met een beperking zal toenemen. Het is daarbij wel van belang dat men niet anders dan andere toeristen behandeld wordt. Het gaat vooral om het aanpassen van accommodaties aan mensen met een beperking en het bijeen brengen van dat specifieke aanbod bij de vraag.

De groei van het aantal campers hangt ook samen met de groei van de groep senioren. Deze kampeersers hebben andere wensen en behoeften dan tent- en caravankampeersers, omdat ze veelal zelfvoorzienend zijn.

De toerist zoekt nog altijd naar unieke ervaringen en belevenissen. Dit hoeven geen grootschalige, eenmalige ervaringen meer te zijn. Het is belangrijk dat er ingespeeld wordt op de emoties van de consument, men zoekt een persoonlijke, unieke ervaring. Het toeristische aanbod in Dongeradeel is overwegend kleinschalig en heeft kenmerken die elders niet gevonden worden, wat daarmee de mogelijkheid biedt voor maatwerk en het inspelen op de behoefte aan unieke ervaringen.

Esonstad is een goed voorbeeld van het creëren van een authentiek gevoel. Activiteiten als kaatsen en wadlopen passen ook goed binnen dit thema. Het ervaren van het streekgevoel en het gevoel terug te gaan in de tijd, spreekt veel toeristen aan.

De kwaliteit van de toeristische voorzieningen wordt steeds belangrijker. Mensen zijn in hun eigen woning vaak voorzien van alle gemakken en verwachten dit ook in hun vakantieverblijf. Voor ondernemers is een rol weggelegd om hier actief op in te spelen. De gemeente heeft de taak te zorgen voor kwalitatief goede basisvoorzieningen als infrastructuur.

De vakanties van Nederlanders worden steeds korter, maar men gaat wel vaker weg. Het gevarieerde aanbod aan activiteiten in Dongeradeel en omgeving (Ameland, Schiermonnikoog, Lauwersmeer, Noordelijke Wouden) leent zich bij uitstek voor korte vakantietrips, waarin de toerist een ruime keus heeft uit verschillende activiteiten.

Het feit dat het steeds goedkoper wordt om te vliegen, maakt de keuzemogelijkheden ook voor kortere vakanties steeds groter. Het wordt aantrekkelijker om ook voor korte vakanties verder weg te gaan. Nederlandse bestemmingen zoals het Lauwersmeergebied, zullen steeds meer moeten concurreren met buitenlandse vakantiebestemmingen.

3.2 Marktontwikkelingen

Nu de economie weer aantrekt, gaat het ook weer beter met de toeristische sector. Het aantal overnachtingen en de toeristische werkgelegenheid zijn in Fryslân in 2006 weer gegroeid, na de daling in 2005. Dit is ook te zien in de regio Overig Fryslân, waar Dongeradeel deel van uitmaakt in de onderzoeken van Toerdata Noord. Voor bijna alle deelsectoren is het aantal overnachtingen toegenomen, alleen op de vaste kampeerplaatsen en in tweede woningen is dit licht gedaald. Over een langere periode valt op dat met name hotels/pensions, 'bêd and brochje' en verhuurwoningen steeds meer gasten trekken. De toerist heeft steeds meer behoefte aan luxere accommodaties en meer persoonlijke aandacht.

In Dongeradeel overnachten jaarlijks ruim 128.000 toeristen (2004). Inmiddels zal dit aantal fors hoger zijn, door de komst van Esonstad in Oostmahorn. Vergeleken met de andere gemeenten in Noordoost Fryslân, overnacht men in Dongeradeel vaker in hotels en recreatiewoningen. De kampeermarkt is hier in vergelijking kleiner.

Het grootste deel van de toeristen in Fryslân komt uit Nederland, dit schommelt jaarlijks rond de 95%. Voor Fryslân geldt dat een groot deel van dit percentage uit de noordelijke drie provincies komt. Duitsland is het belangrijkste buitenlandse herkomstland. Daarnaast is een toename van vakantiegangers uit België, Frankrijk, Groot-Brittannië en Scandinavië waarneembaar.

Het toerisme is in Dongeradeel een duidelijke groeisector. In de periode 2001-2004 is de werkgelegenheid veel sterker gegroeid (+10,7%) dan het provinciale gemiddelde (+4,2%). In absolute zin is de toeristische werkgelegenheid in de regio nog niet erg groot, in 2004 ging het om 518 banen in Dongeradeel. Op dit moment is in de gemeente de landbouw nog de grootste werkgever met circa 10,2%. Het toerisme biedt werk aan ongeveer 7% van de beroepsbevolking.

Meer cijfers over toerisme in Dongeradeel en omgeving zijn te vinden in bijlage 1.

3.3 Beleidsontwikkelingen

Op de verschillende overheidsniveaus wordt toeristisch beleid ontwikkeld, of beleid dat daarop van invloed is. Gemeentelijk en provinciaal beleid hebben de meest directe invloed. Rijksbeleid geeft de hoofdlijnen weer.

Op rijksniveau is het toeristische beleid zoals geformuleerd in de Vernieuwde Toeristische Agenda, vooral gericht op inkomend toerisme in het westen van het land. De thema's hierin zijn: de stedelijk-culturele omgeving, evenementen, Noordzeekust en Waddeneilanden en zakelijk reisverkeer. In aanverwant beleid, de Nota Ruimte en de Agenda Vitaal Platteland zijn meer aanknopingspunten te vinden voor het toerisme in Dongeradeel. Een van de uitgangspunten van de Agenda Vitaal Platteland is het bieden van ruimte voor toerisme en recreatie op het platteland.

De PKB Waddenzee stelt de natuur voorop in de Waddenzee. Recreatief medegebruik is in veel delen van de Waddenzee mogelijk. In het op te stellen convenant Vaarrecreatie Waddenzee worden de mogelijkheden voor toeristisch en recreatief medegebruik nader uitgewerkt.

In het streekplan van de Provincie Fryslân worden Dokkum, Holwerd en Oostmahorn als respectievelijk stedelijk centrum en recreatiekernen aangewezen. Hier ziet de provincie mogelijkheden voor uitbreiding van toeristische voorzieningen.

Andere speerpunten uit het streekplan zijn het verbeteren van routenetwerken voor fietsen, wandelen en varen en kwaliteitsverbetering van het aanbod.

Dit zijn ook speerpunten in de Beleidsnota Recreatie en Toerisme 2002-2010 van de provincie. In de actualisatie 'Fryslân, toeristische topattractie in Nederland', zijn de programmalijnen Wadden, Friese Elfsteden en Grenzeloos Varen benoemd, waar de provincie zwaarder op gaat inzetten. Uit de programmalijn Friese Elfsteden is het provinciale project Inspirerend Fryslân naar voren gekomen. Dit project richt zich op het verder uitbouwen van het bezinningstoerisme in Fryslân, waarbij Bonifatius in Dokkum één van de aandachtspunten is. Het jaar 2008 is aangegeven als het jaar van het Religieus Erfgoed.

In de 2e fase van het Friese Merenprojecten, Koers op Fryslân, worden ook de gebieden buiten het Friese Merengebied bij het project betrokken, om de vaarmogelijkheden in de hele provincie te vergroten. Lauwersoog en het Lauwersmeer zijn hierbij aangemerkt als toegangspoort voor het Friese Merengebied. Dit biedt goede mogelijkheden voor Dongeradeel om het vaartoerisme in de gemeente te vergroten.

Naast provinciaal beleid wordt er ook beleid ontwikkeld door en met de omliggende gemeenten, dat van invloed is op het toerisme in Dongeradeel. Eén van de externe ontwikkelingen is het project Noordelijke Elfstedenroute. Door het bevaarbaar maken van de noordelijke Elfstedenroute wordt een groot deel van de Elfstedenroute bevaarbaar. Dongeradeel wordt hiermee beter bereikbaar vanuit het westen van de provincie. Er ontstaan meer rondvaarmogelijkheden.

Een aantal gezamenlijke beleidsplannen van Dongeradeel met de omliggende gemeenten zijn de Regiovisie Noordoost Fryslân en het gebiedskader Noordoost Fryslân. De regiovisie heeft als basis gediend voor het Streekplan. Het gebiedskader geeft de ontwikkelingsrichting van het gebied weer in het kader van Plattelânsprojekten. Beide notities gaan uit van een verdere versterking van de recreatieve waarden. De bestaande trekkers moeten verder versterkt worden en de samenhang en samenwerking kan verbeterd worden. Daarnaast moet een duidelijke toeristische identiteit en bekendheid gerealiseerd worden.

Het beheer- en inrichtingsplan van het Lauwersmeer is opgesteld door het overlegorgaan van het Nationaal Park Lauwersmeer. Er wordt gestreefd naar de optimalisatie van het toeristisch-recreatief medegebruik, waarbij de nadruk ligt op het beleven van de gebiedswaarden.

Alle omliggende gemeenten streven ongeveer dezelfde doelen na op toeristisch gebied. De belangrijkste doelstellingen zijn de toename van de werkgelegenheid, het behouden en versterken van de cultuurhistorie en een aantrekkelijk woon- en werkklimaat voor de eigen inwoners realiseren. Acties zijn vooral gericht op kwaliteitsverbetering en vernieuwing van routegebonden en watergebonden recreatie, waarbij wordt ingespeeld op en rekening gehouden met de bestaande natuur- en cultuurhistorische waarden.

Tot slot is er nog eigen gemeentelijk beleid, waar rekening mee gehouden moet worden bij het toeristisch beleid of waar het toeristisch beleid juist van invloed op is.

In het Structuurplan Dongeradeel 2025 wordt ingezet op drie toeristische pijlers: watersport, cultuurtoerisme en ecotoerisme. De ontwikkelingen kunnen plaatsvinden in het zogenaamde hoefijzergebied.

Met de integrale gebiedsontwikkeling 'Nije Maaie' wil de gemeente met diverse partners vorm geven aan de herstructurering in de landbouw en daarbij tevens ruimte bieden aan sectoren zoals toerisme, wonen, waterbeheer en natuur.

De landschapsvisie geeft weer welke ontwikkelingen waar mogelijk zijn in de gemeente. Hiervoor worden zes ontwikkelingsrichtingen onderscheiden. Voor toeristische ontwikkelingen worden vooral mogelijkheden gezien rond de dorpen, bij nieuwe waterverbindingen, in de kernen zelf en bij de Wadden en het Lauwersmeer als medegebruik bij de natuur.

Voor Dokkum zijn visies opgesteld door diverse partijen. De rode draad daarin bestaat uit de aspecten cultuur en historie, marketing en detailhandel. Ook is opdracht gegeven voor het opstellen van een structuurvisie voor het Bundelingsgebied Regiostad Dokkum.

3.4 Integratie in Kadernotitie Toerisme en Recreatie

De in dit hoofdstuk beschreven trends en markt- en beleidsontwikkelingen worden in de volgende hoofdstukken vertaald in een analyse van de kansen en mogelijkheden voor de gemeente Dongeradeel. Waar liggen voor Dongeradeel de uitdagingen? Welke ambities heeft de gemeente en hoe reëel zijn deze ambities? Voor het beantwoorden van deze vragen worden de hier beschreven ontwikkelingen toegepast op de specifieke situatie in Dongeradeel. Uiteindelijk leidt de analyse van kansen tot een formulering van het streefbeeld en de ontwikkelingsstrategieën waar de gemeente op wenst in te zetten de komende jaren. Deze Kadernotitie Toerisme en Recreatie dient op haar beurt weer als input voor het opstellen van het nieuwe bestemmingsplan Buitengebied.

4 Ontwikkelingsvisie toerisme en recreatie

4.1 Inleiding

In de voorgaande twee hoofdstukken zijn de uitgangspunten beschreven op basis waarvan de kaders worden gesteld voor de ontwikkeling van toerisme en recreatie in de gemeente Dongeradeel. Maar voordat we hierop ingaan, zetten we eerst de sterke en zwakke punten nog even op een rij en we zetten de kansen die deze sector biedt af tegen de bedreigingen die op de loer liggen.

4.2 SWOT-analyse

Op basis van de voorgaande analyse van de gemeente Dongeradeel en de externe omgeving en ontwikkelingen kan een SWOT-analyse gemaakt worden. De SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities en Threats) geeft de interne sterke en zwakke punten weer en de externe kansen en bedreigingen voor toeristisch Dongeradeel. De SWOT-analyse geeft inzicht in de zaken waaraan in de toekomst prioriteit dient te worden gegeven om het toeristisch-recreatieve product van de gemeente Dongeradeel verder te ontwikkelen. Het gaat er hierbij om de sterke punten uit te bouwen, de kansen te benutten, de zwakke punten te versterken en de bedreigingen te elimineren. Op basis hiervan worden de ambitie en beleidsstrategieën geformuleerd.

Sterke punten	Zwakke punten
+ Terpenlandschap	- Slagkracht en innovatiekracht toeristische ondernemers
+ Prachtig, gevarieerd landschap en natuur	- Geen tot weinig aansprekende (structurele) evenementen
+ Nationaal Park Lauwersmeer	- Lage organisatiegraad toeristische ondernemers
+ Sterke merknaam 'Dokkum'	- Geen vaarrondjes mogelijk
+ De Waddenkust	- Onbekendheid publiek met imago en aanbod
+ Routestructuren voor fietsen, wandelen en varen	- Geen grote toeristische trekker
+ Cultuurhistorische elementen (Bonifatius, Bolwerken, beschermde stad- en dorpsgezichten)	- Weinig jaarronde voorzieningen (elkweervoorziening)
+ Waterrecreatieve mogelijkheden (Dokkumer Ee, Zuider Ee, Lits-Lauwersmeerroute, Staande mastroute, Lauwersmeer)	- Onevenwichtig aanbod verblijfsaccommodaties
+ Authenticiteit van de natuur en de dorpen	- Ontbreken van faciliteiten (horeca) en attracties langs de routestructuren
+ Esonstad	- Weinig samenhang in het toeristisch-recreatieve aanbod
+ Menselijke maat van de accommodaties en attracties	- Gekwalificeerd personeel
+ Twee rechtstreekse verbindingen met Waddeneilanden	

Kansen		Bedreigingen
✓ Verbreding landbouw met toeristische elementen + vrijkomende agrarische gebouwen en gronden benutten voor recreatieve doeleinden		➤ Te grote druk op natuur a.g.v. (groot-schalige) recreatie
✓ Ontwikkeling Centrale As		➤ Concurrentie van 'prijsvechters', sterke concurrentie van andere toeristische (buitenlandse) bestemmingen, groot aanbod
✓ Groeiende belangstelling voor cultuur- en natuuroerisme		➤ Kritische en veeleisende consumenten
✓ Professionalisering promotie (via Fryslân Marketing)		➤ Fietsknooppuntensysteem op zichzelf niet meer uniek
✓ Zorgtoerisme		➤ Ruste en ruimte geen unique selling point (usp), hiermee profileert elk gebied in Noord-Nederland zich
✓ Innovatie in combinatie met routegebonden recreatie (GPS, navigatie)		
✓ Samenwerking met de regio (NOFA, Lauwersland)		
✓ Elfstedenthema		
✓ Watersportstad Dokkum		
✓ Aandacht voor geestelijke en lichamelijke gezondheid (Sport, gezondheid, wellness, bezinning)		
✓ Waddenzee als Werelderfgoed		

4.3 Uitgangspunten

De gemeente Dongeradeel ziet in toerisme en recreatie een belangrijke pijler in haar sociaal-economische structuur. De gemeente zet dan ook in op groei van de inkomsten en werkgelegenheid in de toeristische sector. Dit streven moet echter niet gepaard gaan met ongebreidelde groei.

Dongeradeel richt haar toeristische pijlen op de aspecten die voor haar gemeente de meeste kansen bieden, te weten cultuur, natuur en water. Zowel binnen als tussen deze deelsectoren dienen ontwikkelingen en initiatieven een duidelijke onderlinge samenhang te vertonen. Daarbij gaan we uit van het unieke en 'Frysk eigene' van onze gemeente.

Naast de samenhang in het toeristische aanbod streeft Dongeradeel ook naar samenhang op regionaal niveau. Samenwerking met de overige gemeenten in Noordoost Fryslân biedt mogelijkheden voor schaalvergroting en een breder draagvlak om toekomstige ontwikkelingen tot een succes te maken.

In toerisme en recreatie ziet Dongeradeel mogelijkheden om de problematiek in de agrarische sector het hoofd te bieden. In het kader van de integrale gebiedsontwikkeling 'Nije Maaie' werkt de gebiedscommissie samen met partijen aan de herstructurering van het buitengebied om de toenemende schaalvergroting in de landbouw waar mogelijk te faciliteren. Het doel van integrale gebiedsontwikkeling 'Nije Maaie' is niet alleen het verbeteren van de uitgangspositie van de landbouw, maar ook het realiseren van wensen van andere sectoren. Dat betekent dat in gebieden nieuwe functies mogelijk worden, zoals waterberging. Toerisme en recreatie kunnen hier als sector van profiteren. Samenwerkingsvormen tussen beide sectoren kunnen ook belangrijke kansen voor de gemeente opleveren.

De naam Dongeradeel is weinig bekend als toeristische bestemming. Veelal komen toeristen voor Dokkum, het Lauwersmeer of de Waddenzee. Dongeradeel wordt op dit moment toeristisch in de markt gezet als onderdeel van het Lauwersmeergebied. De bekendheid van Dokkum moet worden benut in de promotie, onder andere via regiomarketing.

Dit vormen de belangrijkste uitgangspunten voor het streven en de ambitie die de gemeente Dongeradeel heeft op het gebied van toeristisch-recreatieve ontwikkeling in haar gemeente.

4.4 Streefbeeld

Het streefbeeld voor toeristisch-recreatieve ontwikkelingen in Dongeradeel voor de komende 5 tot 10 jaar kan, op basis van de hiervoor beschreven uitgangspunten, als volgt worden geformuleerd:

Gestructureerde groei van de toeristisch-recreatieve sector, waarbij de nadruk ligt op de toeristische dragers van Dongeradeel: natuur, cultuurhistorie en water en passend binnen het profiel dat Dongeradeel, samen met haar buurgemeenten, wenst uit te dragen. Hoge kwaliteit en onderscheidend vermogen zijn de voornaamste criteria voor toekomstige ontwikkelingen.

Samenhang in zowel productontwikkeling als marketing vormt een belangrijk uitgangspunt om te komen tot groei in deze sector.

De rol van de gemeente is faciliterend, in de zin van ruimte bieden aan ontwikkelingen en initiatieven, passend binnen de kaders. Op het gebied van infrastructurele projecten en basisvoorzieningen heeft de gemeente een initiërende rol. Samenwerking tussen ondernemers in de sector wordt gestimuleerd.

Dongeradeel beschrijft hiermee in algemene zin haar streefbeeld voor de ontwikkeling van toerisme en recreatie voor de komende jaren in haar gemeente. In de volgende paragrafen wordt beschreven hoe dit streefbeeld wordt vertaald naar het ambitieniveau van Dongeradeel en vervolgens in het laatste hoofdstuk naar concrete ontwikkelingsstrategieën.

4.5 Ambities Dongeradeel

Waar wil de gemeente Dongeradeel over tien jaar staan? In het streefbeeld wordt de globale richting aangegeven waarin Dongeradeel wil dat het toerisme en recreatie zich binnen haar gemeente gaat ontwikkelen. Maar wat levert dat over tien jaar op? Hoe hoog legt Dongeradeel de lat? Oftewel, welk ambitieniveau heeft Dongeradeel als het gaat om de ontwikkeling van toerisme en recreatie.

Groei, maar geen wildgroei

De gemeente ziet toerisme en recreatie als een belangrijke economische pijler voor de toekomst van Dongeradeel. Door de terugloop van werkgelegenheid in de van oudsher belangrijke sectoren als landbouw en industrie, ziet de gemeente belangrijke kansen voor de groei van de toeristische sector. De gemeente streeft de volgende, meetbare ambitie na:

Dongeradeel wil in de komende tien jaar een groei van 25% realiseren in de werkgelegenheid binnen de sector toerisme en recreatie. Dat betekent dat er ten opzichte van 2007 in totaal 150 banen bij zijn gekomen in 2017.

Het streven naar gestructureerde groei van toeristisch-recreatieve mogelijkheden houdt in dat de gemeente Dongeradeel wil voorkomen dat er wildgroei plaatsvindt van diverse toeristisch-recreatieve initiatieven en ontwikkelingen. De plannen in de sector moeten het totaalproduct van de gemeente versterken en aansluiten op de kernkwaliteiten die Dongeradeel kenmerken. Draggers voor het toerisme zijn natuur, cultuurhistorie en water. De toeristische dragers vormen de basis voor een krachtige en gestructureerde groei van het toerisme.

Kwaliteit en het Dongeradeelse 'eigene' hebben de toekomst

Om de toeristische dragers van Dongeradeel beter te ontsluiten en te benutten heeft Dongeradeel de ambitie om de kwaliteit van het bestaande toeristische product te verhogen en voor nieuwe plannen een hoge kwaliteit na te streven. De kwaliteit van het aanbod speelt een steeds belangrijkere rol bij de vakantiekeuze van toeristen.

Naast kwaliteit is onderscheidend vermogen een tweede criterium. Het toeristisch product van Dongeradeel dient zich in de sterk concurrerende markt te onderscheiden van het product in andere delen van Nederland. Het unieke van Dongeradeel moet daarbij benadrukt worden. Rust en ruimte worden door veel regio's in Nederland gebruikt om zichzelf toeristisch te promoten. Dongeradeel zal zich daarom profileren met haar unieke kwaliteiten, het Dongeradeelse 'eigene': het (terpen)landschap, de cultuurhistorie, de watersportmogelijkheden en het toeristisch aanbod in deze unieke omgeving.

De fijnproever aanspreken

Met een kwalitatief hoogwaardig toeristisch product met een sterk onderscheidend vermogen wil Dongeradeel met name inzetten op de fijnproevers: de toerist die op zoek is naar kleinschaligheid, die komt voor de beleving van rust en ruimte en die geniet van natuur, maar ook bijvoorbeeld van lekker eten. De toerist die interesse heeft in cultuurhistorie en behoefte heeft aan gastvrijheid. Inzetten op de fijnproever betekent niet dat grootschaligheid niet gewenst is. Er is immers een zekere mate van massa nodig om het toeristisch product aantrekkelijk genoeg te maken voor de fijnproever.

Meer samenhang in product en marketing

Op het gebied van productontwikkeling en marketing streeft de gemeente naar meer samenhang de komende tien jaar. De gemeente hecht er groot belang aan dat het toeristisch product samenhang vertoont en niet uit losse onderdelen bestaat. Dit geldt niet alleen voor het product zelf, maar ook voor de vermarkting van dit product. Samenhang in het product maakt het namelijk eenvoudiger om het product te vermarkten. Daarnaast kan het aanbod worden versterkt door meer onderlinge samenhang.

Deze samenhang wordt ook nagestreefd in relatie tot de buurgemeenten van Dongeradeel, bijvoorbeeld in het kader van Lauwersland. De gemeenschappelijke kwaliteiten moeten gezamenlijk naar buiten worden gebracht.

Goede rolverdeling tussen gemeente en sector

Ten aanzien van haar eigen rol heeft Dongeradeel de ambitie om met name faciliterend te zijn ten opzichte van ontwikkelingen die aansluiten bij het omschreven streefbeeld en passen binnen de beschreven ontwikkelingsstrategieën. Ten aanzien van grote infrastructurele projecten en basisvoorzieningen behoudt de gemeente haar initiatiefnemende rol. Als deze basisinfrastructuur op orde is, dan moeten ondernemers hier met plannen en initiatieven op inhaken. De gemeente doet een beroep op de ondernemers om ook aan de toeristische ambitie te werken door plannen te realiseren.

De gemeente streeft er verder naar om meer samenwerking binnen de toeristisch-recreatieve sector tot stand te brengen, zowel binnen de gemeente als binnen de gehele regio. Samenwerking is van groot belang om het toeristisch-recreatieve product van Dongeradeel duurzaam te ontwikkelen.

5 Ontwikkelingsstrategieën

Dit hoofdstuk beschrijft de ontwikkelingsstrategieën die voortvloeien uit het hiervoor geformuleerde streefbeeld en ambitieniveau. Dongeradeel kiest voor volgende ontwikkelingsstrategieën:

- § 5.1: Stimuleren van Dokkum als toeristische trekker
- § 5.2: Uitbreiding van het dagrecreatieve aanbod
- § 5.3: Optimaliseren van routegebonden recreatie
- § 5.4: Stimuleren van kleinschalige, kwalitatief hoogwaardige verblijfsaccommodaties
- § 5.5: Inzetten op een grootschalig, terugkerend evenement
- § 5.6: Inspelen op de ontwikkeling van bezinningstoerisme
- § 5.7: Nastreven van meer samenhang in het toeristisch product
- § 5.8: Nastreven van meer samenwerking in organisatie van de sector en met de regio
- § 5.9: Intensiveren van promotie en marketing

Tevens wordt ingegaan op de ruimtelijke vertaling van deze ontwikkelingsstrategieën.

5.1 Stimuleren van Dokkum als toeristische trekker

Dokkum: topattractie van het noorden met haar kenmerkende en unieke thema's

Dokkum is één van de belangrijkste trekkers van de gemeente, maar ook van de regio. Buiten de regio heeft Dokkum vrijwel alleen bekendheid als stad waar Bonifatius vermoord is en als één van de Elfsteden. Men heeft weinig kennis van wat Dokkum te bieden heeft. Dokkum heeft vooral kansen als 'dagje uit' bestemming of voor een kort verblijf, bijvoorbeeld gecombineerd met een bezoek aan Ameland of Schiermonnikoog. De stad heeft de potentie om nog verder uit te groeien als attractie in de regio. Dokkum heeft een zeer belangrijke promotiewaarde voor de regio. Dit zal de komende jaren nog beter uitgedragen moeten worden.

De kracht van Dokkum ligt met name in de historische binnenstad, met de bolwerken, de stadsgrachten en het historische stratenpatroon, ontstaan door de geschiedenis als handels- en vestingstad. Dit gecombineerd met het gevarieerde, gespecialiseerde winkelaanbod en de thema's Bonifatius en Elfsteden.

De gemeente wil de toeristisch-recreatieve centrumfunctie van Dokkum verder uitbouwen en versterken.

Voor de toerist is vooral de binnenstad van Dokkum interessant om te winkelen en kennis te maken met de rijke geschiedenis. Het behouden en verder versterken van kwalitatief hoogwaardige binnenstadstructuur met bijbehorende voorzieningen is een belangrijk aandachtspunt voor de gemeente.

Door de reeds opgezette samenwerking tussen de musea, kan het cultuurhistorische aanbod in Dokkum versterkt worden. In de promotie is het van belang het verhaal van Dokkum te vertellen. Veel toeristen zijn geïnteresseerd in de geschiedenis van het gebied waar ze verblijven. Door op een aantrekkelijke, levendige manier de historie van Dokkum als handels-, Admirali-teits- en vestingstad te vertellen, komt deze geschiedenis tot leven en beleeft de toerist de stad veel intenser.

De provincie ziet de Elfsteden als één van de speerpunten in haar toeristisch beleid. Dokkum heeft binnen de Elfsteden een belangrijke plaats als keerpunt van de tocht der tochten. In samenwerking met de provincie en de andere tien steden in Fryslân zal het thema Elfsteden verder uitgewerkt worden. Het gaat dan niet alleen om de 'Elfsteden' op sportief gebied, maar ook op cultuur(historisch) gebied. Dit thema biedt voor Dokkum met name kansen om in te spelen op de trends van beleven en ontdekken, het opdoen van nieuwe ervaringen.

Met het grote aanbod aan lokale ondernemers kan Dokkum zich als winkelstad onderscheiden van steden als Leeuwarden en Groningen, waar winkelketens het straatbeeld domineren. Dokkum zal het van deze steden niet kunnen winnen op de omvang van het aanbod, maar wel op de kwaliteit van het aanbod! Gastvrijheid is hierbij van groot belang.

Het is daarbij wel zaak om aandacht te hebben voor de openstelling van horeca, winkels en andere voorzieningen. Met name veel horeca is op zondag en maandag gesloten. Veel winkels kennen ook beperkte openingstijden op maandag en tijdens lunchtijd. Dergelijke openingstijden zijn niet gastvrij naar de toerist. De gemeente wil daarom stimuleren dat horecagelegenheden en winkels meer open zijn op momenten dat de toerist daarom vraagt. Hierdoor kunnen meer toeristen getrokken worden, waardoor de verbrede openingstijden sneller rendabel zijn.

Een autoluw karakter van het kernwinkelgebied past bij de gewenste uitstraling van Dokkum als aantrekkelijke toeristische attractie en winkelstad in de regio. De gemeente streeft naar aantrekkelijke en bewegwijzerde wandelroutes van de parkeerplaatsen met het centrum. De toerist komt Dokkum via één van de vele invalswegen aan alle zijden van de stad. Veel toeristen zullen via de zuidkant de stad bereiken. Langs veel van de invalswegen is bedrijvigheid te vinden, waardoor men niet direct een aantrekkelijk beeld van Dokkum te zien krijgt. De gemeente wil inzetten op het aantrekkelijker maken van deze entrees, waarbij met name aandacht is voor de aankleding van de entrees.

Ook voor de vaartoerist moet Dokkum goed bereikbaar zijn en zullen er voldoende aanlegplaatsen nabij het centrum moeten zijn. De bereikbaarheid over water is vanuit het oosten goed op peil door het realiseren van de Lits-Lauwersmeerroute. Vanuit het zuidwesten is Dokkum al goed bereikbaar over de Dokkumer Ee, wat de komende jaren nog versterkt wordt door het realiseren van de Noordelijke Elfstedenroute. In het centrum van Dokkum zijn al aanlegplaatsen. Om meer vaartoeristen naar Dokkum te trekken, zullen er voldoende aanlegplaatsen moeten zijn en zullen er ook aanvullende voorzieningen niet mogen ontbreken.

De rol van Dokkum als trekker voor bezinningstoerisme wordt in paragraaf 5.6 verder uitgewerkt.

Om meer toeristen de mooie stad te laten beleven, is het van belang om de stad beter te vermarkten, met de Dokkumer kernwaarden: de historische binnenstad, het winkelaanbod en de thema's Bonifatius en Elfsteden, als uitgangspunt. De merknaam Dokkum dient beter te worden benut. Daarnaast is ook de bereikbaarheid een speerpunt.

5.2 Uitbreiding van het dagrecreatieve aanbod

Ervaar de kracht van het gebied: het agrarische karakter en de eeuwenoude relatie met de Waddenzee in alle facetten van het aanbod

Stimuleren diverse vormen van agrotourisme

Van oudsher speelt de agrarische sector een erg belangrijke rol in het buitengebied en ook in de plannen van integrale gebiedsontwikkeling 'Nije Maaie' is nog altijd een grote rol aan deze sector toegedicht. Het agrarische landschap is één van de kernkwaliteiten van Dongeradeel. De agrarische sector is van groot belang om dit landschap te behouden. Agrariërs zoeken naar mogelijkheden voor het genereren van neveninkomsten. De gemeente wil haar agrarische karakter optimaal benutten voor het aantrekken van toeristen.

Het is een kans om met behulp van toeristische activiteiten tegenwicht te bieden aan het afnemende economische belang van de agrarische sector en de visserij.

Door meer toeristische activiteiten bij boerenbedrijven te ontwikkelen, met name in het dagrecreatieve aanbod kan Dongeradeel een bij haar karakter passend aanbod bieden. Veel mensen en vooral kinderen hebben er tegenwoordig geen idee meer van hoe het er aan toe gaat op een boerenbedrijf. Dongeradeel kent al diverse kleinschalige campings bij agrarische bedrijven, net als bijzondere logiesaccommodaties in (voormalige) boerderijen. Het ontbreekt echter aan een breed aanbod aan dagrecreatieve activiteiten. Door toeristen de mogelijkheid te bieden om het boerenleven te beleven, zoals openstelling van het bedrijf, koeknuffelen, verkoop van streekproducten, maïsdoolhoven, theetuinen, boerengolf en dergelijke, kan ingespeeld worden op het willen beleven en ervaren van unieke activiteiten. Ook vrijkomende agrarische bebouwing kan hierbij een rol spelen, de gemeente wil een recreatieve invulling van deze gebouwen stimuleren.

Elkweervoorzieningen

In de gemeente en de omliggende regio zijn weinig overdekte attracties. Dit wordt ook door toeristen vaak aangedragen als verbeterpunt en het ontbreken hiervan is in Dongeradeel één van de zwakke punten. Het initiatief om zulke voorzieningen op te zetten, ligt echter bij de particuliere sector. De gemeente wil initiatieven echter wel stimuleren en faciliteren. De gemeente kiest ervoor om in te zetten op attracties en voorzieningen die passen bij de beoogde uitstraling en kenmerken van Dongeradeel. De gemeente staat hierbij maatwerk voor, waarbij binnen het hoefijzer meer mogelijkheden zijn dan daarbuiten. Een initiatief zal aan moeten sluiten bij de kenmerken en structuur van het gebied. Een voorbeeld van een toeristische trekker die past bij het karakter van Dongeradeel is een attractie op het gebied van waterrecreatie en/of –educatie door de ligging aan de Waddenzee en het Lauwersmeer.

Voor een elkweervoorziening ziet de gemeente vooral kansen in het Hoefijzermodel uit de gemeentelijke structuurvisie. Het gaat dan in feite om de ‘buitenrand’ van de gemeente, van Dokkum via het Dokkumer Grootdiep, langs het Lauwersmeer en de Waddenzee naar Holwerd.

Beleving van het Wad en de visserij

De ligging van Dongeradeel aan de Waddenzee biedt een zee van kansen voor toeristische ontwikkeling, temeer nu de Waddenzee wordt voorgedragen voor de Werelderfgoedstatus. Deze status is een soort van eretitel voor een gebied, waarvan een aanzienlijke aantrekkende werking uit kan gaan voor het toerisme. Het geeft wereldwijde bekendheid aan het gebied en kan een belangrijke rol spelen in de toeristische promotie. Als de aanwijzing als Werelderfgoed realiteit wordt, zal de gemeente inzetten op de kansen die deze status biedt. Daarnaast onderschrijft de gemeente het Convenant Vaarrecreatie Waddenzee, dat eind 2007 wordt vastgesteld. Hiermee wordt aangegeven op welke wijze overheden en andere belangenpartijen om willen gaan met de vaardruk op de Waddenzee en de toewijzing van ligplaatsen. Dit laatste is vooral van belang voor Lauwersoog heeft daarmee indirect invloed op de toeristenstromen naar Dongeradeel via het Lauwersmeer. De visserij biedt overigens ook kansen voor toerisme. Net als agro-toerisme, waarbij de toerist een kijkje in de keuken van het boerenleven kan nemen, kan ook door vissers de mogelijkheid worden geboden om toeristen op ‘sleepstuw’ nemen, zodat zij kennis kunnen nemen van het leven op zee.

Om bovenstaande kansen te benutten, is de gemeente van mening dat het Wad ook vanaf de vaste wal goed te beleven moet zijn. In samenwerking met betrokken partijen als het Fryske Gea wil de gemeente inzetten op het vergroten van de mogelijkheden om buitendijks en op de dijk te recreëren. De recreatiekern Holwerd biedt hiervoor goede kansen in relatie met de pier, evenals de pier bij Paesens-Moddergat.

5.3 Optimaliseren van het routegebonden aanbod

Ontdekken van Dongeradeel begint bij de basis: de routenetwerken. Zij verknopen de attracties, in Dongeradeel en de regio.

Verdere verbetering routenetwerken (wandelen, fietsen en varen)

De afgelopen jaren is veel geïnvesteerd in het realiseren van routenetwerken voor fietsen en wandelen, zoals het fietsknooppuntennetwerk en de historische wandelpaden. Daarnaast is de Lits-Lauwersmeerroute goed bevaarbaar gemaakt en onderzoekt de gemeente de mogelijkheid om de Zuider Ee beter bevaarbaar te maken. Hierbij gaat het om de Zuider Ee plus enkele opvaarten (E1 en Dm-klasse). Het bevaarbaar maken van de Zuider Ee biedt kansen voor het varen van een 'rondje Dongeradeel'. Ook de Oude Paesens biedt nog kansen voor vaar-recreatie.

De komende jaren zal de nadruk liggen op het verder verbeteren van de diverse routenetwerken. Met name actieve senioren zijn erg enthousiast over dergelijke netwerken, waardoor het belangrijk is om dit verder te optimaliseren, zodat ook de kwaliteit van de netwerken goed is. Fietsen en wandelen neemt nog altijd in belangstelling toe, door de massale behoefte om gezond en fit door het leven te gaan. Door hiervoor optimale voorzieningen te bieden, kan Dongeradeel zich onderscheiden van andere toeristische regio's in Nederland.

Tijdens een fiets- of wandeltocht wil de toerist of recreant ook graag even stoppen om wat te doen, te eten of drinken, uit te rusten of gewoon van het uitzicht genieten. De wandel- en fietsnetwerken kunnen verder opgeplust worden met rustplaatsen en speelvoorzieningen. Ook het stimuleren van agrotouristische activiteiten sluit hier goed bij aan. In veel regio's stopt men na de aanleg van een fiets- of wandelnetwerk, terwijl juist de aanverwante voorzieningen voor de aantrekkingskracht zorgen. Door hierin te investeren, kan Dongeradeel zich onderscheiden van andere regio's. Hier ligt een uitdaging voor de toeristische sector om initiatieven te ontplooiën.

Verder heeft de gemeente aandacht voor de aanleg van ontbrekende stukken fiets- of wandelpad binnen of aansluitend op de netwerken. Ook zal de gemeente inzetten op goed onderhoud van de bestaande paden. Eén van de ambities is het verhogen van de kwaliteit van het aanbod. Daarbij is het onontbeerlijk dat de infrastructuur van uitstekende kwaliteit is.

De vraag naar sloepen is groot en er is daarmee een groeiende behoefte aan routes voor sloepen. Voor het vaar netwerk is het daarom belangrijk om minimaal in te steken op vaar routes voor sloepen. In Dongeradeel zijn diverse opvaarten die nu niet bevaarbaar zijn, of alleen voor kano's. Door echter in te steken op sloeproutes, wordt ook de kanomarkt direct bediend. Op deze wijze worden de vaarwegen in Dongeradeel voor een groter publiek bereikbaar, waardoor ook de kleinere kernen kansen krijgen om aan te haken bij toeristische ontwikkelingen en via het water onderling verbonden worden.

Met de sloeproutes wordt een aanbod gecreëerd dat aanvullend is op het bestaande watersportaanbod, wat zich tot nu toe vooral concentreert op de grotere vaarwegen, het Lauwersmeer en de Waddenzee.

De gemeente vindt aanvullende voorzieningen zoals aanlegplaatsen hierbij erg belangrijk. De aanlegplaatsen kunnen ook fungeren als overstapplaats van water- naar landrecreatie. Een route die zeker aandacht nodig heeft, is de route van de Dokkumer Ee naar Holwerd. In Holwerd is een passantenhaven, die nu bijna niet bereikbaar is door ondieptes in de Holwerdervaart. Holwerd is in het Streekplan aangewezen als recreatiekern en maakt ook onderdeel uit van het gemeentelijke Hoefijzermodel, waarmee aangegeven wordt dat in Holwerd ontwikkelingsmogelijkheden voor het toerisme zijn. Bereikbaarheid over het water is daar onderdeel van. Temeer nu door de omliggende gemeenten ingezet wordt op de Noordelijke Elfstedenroute, ontstaat nu de kans om Holwerd toeristisch meer te ontwikkelen.

'Nieuwe' vormen van routegebonden recreatie

De gemeente wil inzetten op het stimuleren van 'nieuwe' vormen van routegebonden recreatie, zoals nordic walking, gps-wandelen/fietsen, skeeleren en rolskiën. Hierbij zal zoveel mogelijk aangesloten worden bij de bestaande netwerken voor fietsen en wandelen, waarbij de gemeente met name aandacht heeft voor de verharding die dergelijke sporten nodig hebben.

Daarnaast liggen er kansen om de routenetwerken aantrekkelijker te maken door vernieuwende elementen toe te voegen. Een voorbeeld hiervan is een audiotour langs diverse bezienswaardigheden, waarbij mensen via bijvoorbeeld een mp3-speler of mobiele telefoon informatie krijgen over de bezienswaardigheid waar men op dat moment is.

Ook kunnen er belevingselementen aan de routes worden toegevoegd. Door mensen te verrassen en te verleiden tijdens een fiets- of wandeltocht een andere activiteit te doen, wordt een route aantrekkelijker en kan dit ook in de toeristische promotie naar voren worden gebracht. Staatsbosbeheer is hier ook erg actief mee, waardoor dit ook goed toegepast kan worden in het Lauwersmeergebied.

Dockumer Lokaeltsje

Het Dockumer Lokaeltsje is de oude spoorlijn van Leeuwarden naar Dokkum (en later Anjum). Boven Stiens zijn de treinrails niet meer aanwezig, maar is de loop van het spoor vaak nog wel te herkennen in het landschap, ook doordat een aantal stationsgebouwen nog bestaan. Het traject heeft door de historie kansen om opnieuw ontwikkeld te worden, bijvoorbeeld als thematische fiets- of wandelroute. Omdat het traject door meerdere gemeenten loopt, is het bij uitstek een plan om in breder verband uit te werken. Door daarbij een aantal stationnetjes weer te restaureren en onderdeel van de route te maken, kan hiermee een aantrekkelijke attractie gerealiseerd worden voor de regio.

Naast fysieke verbeteringen aan de routestructuren is het ook van belang dat de toerist Dongeradeel kan beleven en ervaren. Door gebruik te maken van kenmerkende elementen in het landschap en de dorpen en deze aan de routestructuren te verbinden door bijvoorbeeld themaroutes, komt Dongeradeel voor de toerist tot leven. Voor Dongeradeel zijn de terpen en de Waddenzeedijk de meest in het oog springende elementen. Daarnaast hebben veel dorpen hun eigen 'historische' inwoner gehad, zoals Piet Paaltjens in Foudgum en Nynke van Hichtum in Nes. Door zulke thema's en ons Frysk eigene te gebruiken, kunnen ook de dorpen op een aantrekkelijke manier met elkaar verbonden worden.

5.4 Stimuleren van kleinschalige, kwalitatief hoogwaardige verblijfsaccommodaties

Slapen in weelde: karakteristiek overnachten als attractie

Dongeradeel heeft een divers aanbod aan verblijfsaccommodaties, van 'Bêd en Brochje' en kamperen bij de boer tot het bungalowpark Esonstad. Het belangrijkste kenmerk van het aanbod is de kleinschaligheid, ook Esonstad is als een klein stadje opgezet. Het kwaliteitsniveau varieert van eenvoudig tot een viersterrenhotel in Dokkum, maar een groot deel bevindt zich in het eenvoudige tot middel segment van de markt.

De groeiende groep senioren, die steeds vaker op vakantie gaat, wenst echter steeds meer kwaliteit. Zij kunnen qua interesses vaak geschaard worden onder de fijnproevers. Ze kiezen vaker voor kleinschalige accommodaties, waar persoonlijke aandacht hoog in het vaandel staat. Een grootschalig vakantiepark vindt men minder interessant.

De hang naar persoonlijke aandacht en luxe en gemak tijdens het verblijf zijn algemene trends, maar bij uitstek kenmerkend voor de fijnproever waar Dongeradeel op in wil zetten. Thuis hebben mensen steeds meer luxe, waardoor men dat ook verlangt tijdens een vakantie.

Omdat actieve senioren een aantrekkelijke doelgroep zijn voor Dongeradeel wil de gemeente de vestiging van kleinschalige, kwalitatief hoogwaardige verblijfsaccommodaties stimuleren en faciliteren. Het initiatief voor dergelijke accommodaties moet echter uit de sector komen. De rol van de gemeente is ondersteunend en faciliterend op het gebied van planologie en vergunningen.

5.5 Inzetten op terugkerende thematische evenementen

Herkenbaar Dongeradeel: thematische evenementen als toeristentrekker en promotie-middel

Het aanbod aan evenementen in de gemeente is overwegend kleinschalig en regionaal van aard. Om de paar jaar wordt er wel een groter evenement georganiseerd, zoals Friesland Vaart, dat om de vier jaar plaatsvindt. Evenementen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de naamsbekendheid van Dokkum of de regio en grote aantallen bezoekers trekken. Evenementen bieden de kans om mensen kennis te laten maken met Dokkum of omgeving, om hen daarmee te verleiden tot een herhalingsbezoek. Het is een erg goed promotie-instrument.

De gemeente wil daarom een structureel evenement stimuleren dat een aanzienlijke bezoekersstroom op gang brengt. Het evenement moet daarbij onderscheidend zijn van wat al in de omliggende regio aangeboden wordt. Er wordt aangesloten bij één van de belangrijke cultuur-historische thema's voor Dongeradeel. In Dokkum ligt de relatie met Bonifatius voor de hand, maar ook de Dokkumer Stadsfeesten kunnen, in een gewijzigde opzet, in potentie uitgroeien tot een (jaarlijks) toeristisch evenement. Hierbij zou dan ingespeeld kunnen worden op de geschiedenis van Dokkum als handels- of admiraliteitsstad.

Daarnaast zijn er ook volop mogelijkheden om de aanwezige cultuurhistorie beter te ontsluiten door het organiseren van thematische evenementen. Elk dorp in de gemeente herbergt een eigen verhaal of een historisch bijzondere figuur. Via een gemeentebreed evenement kunnen deze verhalen met elkaar worden verbonden.

Andere thema's die zich in Dongeradeel lenen voor een evenement zijn de visserij, het water, de landbouw, Elfstedentocht, het Friese paard of de staten, stinzen en terpen.

5.6 Inspelen op ontwikkeling van bezinningstoerisme

Ruimte voor bezinning: de toerist alle ruimte bieden om tot totale geestelijke en lichamelijke ontspanning te komen.

Samen met de provincie wil de gemeente zich richten op het aantrekken van bezinningstoerisme. 2008 is het jaar van het Religieus Erfgoed en startsein voor een meerjarenproject voor dit thema. Dokkum is met Bonifatius één van de speerpunten binnen de provinciale doelstelling om het bezinningstoerisme te stimuleren. Om deze vorm van toerisme verder te ontwikkelen zullen gemeente en provincie zich richten op cultuurhistorische routes (kerkepaden, pelgrimsroutes, etc.), openstelling van kerken en evenementen. Dit sluit uitstekend aan bij de andere toeristische beleidsstrategieën van de gemeente.

Door de hang naar geestelijke gezondheid te koppelen aan de belangstelling voor lichamelijke gezondheid, de behoefte aan wellness activiteiten, kunnen in Dongeradeel kansrijke koppelingen gemaakt worden. Naast bezinningsmogelijkheden heeft Dongeradeel ook veel aanbod voor lichamelijke in- en ontspanning, zoals fietsen, wandelen en varen. Daarnaast zijn er ideeën voor een wellnesscentrum bij Lauwersoog.

Door Dongeradeel te profileren als bestemming bij uitstek voor zowel geestelijke als lichamelijke ontspanning, kan Dongeradeel inspelen op bovengenoemde trends, maar ook de trend van genieten en ervaren.

5.7 Nastreven van meer samenhang in het toeristisch product

Samenhang in het aanbod: het verknopen van thema's en attracties leidt tot een sterk toeristisch product

Dongeradeel is op zoek naar een eigen toeristisch karakter. Dokkum is weliswaar voor veel mensen een bekend begrip, maar men is zich vaak niet bewust van hetgeen men er zal aantreffen. Naast Dokkum is de rest van de gemeente is absoluut de moeite waard om een bezoek aan te brengen, maar hiervan is de bekendheid nog veel kleiner, het is de verborgen pracht van Dongeradeel. De mooie beschermde dorpsgezichten van Moddergat, Metslawier, Holwerd en Ee, maar ook het terpenlandschap, de prachtige Waddenkust en het Nationaal Park Lauwersmeer vormen slechts een kleine greep uit het toeristische aanbod van Dongeradeel.

Het toeristische aanbod van Dongeradeel bestaat uit veel losse onderdelen die maar in beperkte mate met elkaar zijn verbonden. Om de herkenbaarheid van Dongeradeel als toeristische gemeente te bevorderen is het nodig om meer samenhang na te streven in het toeristische product. Hiertoe is het van belang dat Dongeradeel een duidelijk toeristisch profiel kiest dat past bij haar toeristische dragers. Deze dragers zijn natuur, cultuurhistorie en water. Nieuwe initiatieven moeten er vervolgens toe leiden dat het profiel van Dongeradeel wordt versterkt. Hierin moet ook het unieke van onze gemeente, de taal en onze cultuur naar voren komen.

Mogelijke verbindingen die gelegd kunnen worden zijn de terpen, als eilanden in het landschap of de historische figuren uit elk dorp, dat in paragraaf 5.2 over dagrecreatie ook aangehaald is.

5.8 Nastreven van meer samenwerking in organisatie van de sector en met de regio

Samenwerking: de sleutel tot een succesvolle versterking van het toeristisch aanbod

Samenwerking in organisatie

Binnen de toeristische en recreatieve markt zijn veel spelers. Ondernemers maken het toeristische product, promotieorganisaties verkopen het product en de overheid treedt stimulerend, faciliterend en regulerend op. Omdat de gemeente met name in wil zetten op het stimuleren van de meer kleinschalige, maar kwalitatief hoogwaardige voorzieningen, is het van belang dat er veel samenhang en samenwerking tussen de voorzieningen is. De gemeente wil voorkomen dat er een versnipperd aanbod ontstaat en de slagkracht om overkoepelende activiteiten te organiseren beperkt wordt. Om met succes promotie en marketingacties op te zetten, is deze samenhang eveneens van zeer groot belang.

In Dongeradeel zijn specifiek voor de toeristische sector het Toeristisch Platform en het TOOL actief. In het Platform zijn onder andere de brancheorganisaties en het TOOL vertegenwoordigd. Het TOOL is een ondernemersoverleg voor geheel Lauwersland. Daarnaast kunnen ondernemers zich aansluiten bij landelijke en provinciale samenwerkingsverbanden en brancheorganisaties. Professionalisering van de sector is van belang voor verdere ontwikkeling.

Door samenwerking en samenhang te stimuleren, kan een sterker toeristisch product neergezet worden en kunnen de krachten worden gebundeld voor promotie en marketing, het opzetten van thematische routes en het ontwikkelen van arrangementen. Een goed voorbeeld hiervan is de samenwerking tussen de musea in Noordoost-Fryslân.

Samenwerking in de regio

De gemeente wil echter niet alleen de samenwerking binnen de gemeente stimuleren, maar ook meer inzetten op regionale samenwerking. Toeristen komen naar de regio en niet zozeer specifiek voor Dongeradeel. Dit vindt reeds plaats bij de VVV en het realiseren van routenetwerken, maar de gemeente wil ook meer afstemming en samenwerking bewerkstelligen op het gebied van beleid(sregels) en vergunningen, zodat ondernemers in de regio overal met gelijke regels te maken hebben. De sector kan bijvoorbeeld inspelen op kansen, die zich buiten onze gemeentegrens voordoen, maar wel een extra impuls voor onze gemeente betekenen.

Ook bij het aantrekken van attracties wil de gemeente de samenwerking met de omliggende gemeenten zoeken. Door hierbij gezamenlijk op te trekken en locaties te zoeken, kan voorkomen worden dat gemeenten elkaar gaan beconcurreren om een attractie. De gemeente neemt op het gebied van promotie en marketing hierin reeds het voortouw, door de omliggende gemeenten te bewegen gezamenlijk een regiomarketingplan op te stellen.

Onderwijs

Een belangrijk aspect binnen de organisatie van het toerisme is het onderwijs. Voor veel ondernemers is het lastig om aan goed geschoold personeel te komen. Om de kwaliteit van het toerisme in Dongeradeel te verbeteren is dit echter een basisbehoefte. De gemeente hecht belang aan en heeft aandacht voor voldoende opleidingsmogelijkheden in de regio en provincie om de kwaliteit van de toeristische sector te waarborgen. De gemeente wil de professionaliteit van de sector vergroten in nauw overleg met de sector en de bestaande overlegstructuren. Naast het reguliere onderwijsaanbod wil de gemeente ook in samenhang met deze partijen ondernemers bewust maken van de mogelijkheden hoe men meer gebruik kan maken van promotie- en marketingmiddelen om toeristen te trekken. Dit is sterk verbonden met het streven naar meer samenhang.

5.9 Intensiveren van promotie en marketing

Promotie en marketing: zonder ruchtbaarheid geen publiek

Voor de promotie en marketing van Dongeradeel is een goede basis nodig: tevreden gasten, die gastvrij zijn ontvangen en hebben gekregen wat ze verwachtten. Positieve mond-tot-mond reclame verspreidt zich nog altijd zeer snel. Daarnaast wil de gemeente samen met de ondernemers en andere partijen ook zelf actief inzetten op promotie en marketing van het gebied.

Nauw samenhangend met het versterken van de toeristische routenetwerken is de informatievoorziening in het gebied. De gemeente vindt het belangrijk dat toeristen op strategische plekken in het gebied voorzien worden van toeristisch interessante informatie. In samenwerking met VVV Lauwersland streeft de gemeente naar een zo breed mogelijke en samenhangende verspreiding van folders of bijvoorbeeld het plaatsen van digitale informatiezuilen.

De gemeente stimuleert en verwelkomt initiatieven om het cultuurhistorische verhaal van Dongeradeel te vertellen. Aan de toeristische routes kan informatievoorziening gekoppeld worden met het verhaal van het gebied, van een plaats of een markante persoon. Dat kan aan de hand van informatiepanelen of met moderne technieken om landschapsvervuiling tegen te gaan.

Voor de toeristische promotie wil de gemeente de samenwerking met de VVV Lauwersland en Fryslân Marketing verder uitbouwen. De algemene promotie en marketing van Fryslân is in handen van Fryslân Marketing. De lokale taken als informatievoorziening, productontwikkeling en winkelfunctie blijven op gemeentelijk niveau bestaan. De gemeente wil deze voorzieningen blijven faciliteren en houdt daarbij oog voor de ontwikkelingen van de Stichting Friese VVV's voor een overkoepelend dienstencentrum. De VVV zal meer de regie moeten hebben over de lokale en regionale promotie. Hiervoor is het belangrijk dat de positie van de VVV versterkt wordt.

Internet wordt nog steeds belangrijker voor het zoeken naar en het boeken van een toeristische bestemming. De gemeente is zich hiervan bewust en streeft ernaar dat toeristische informatie over Dongeradeel op een heldere en overzichtelijke manier ontsloten wordt. Dongeradeel past daarbij nog prima binnen de toeristische bestemming 'Lauwersland.'

Wel zal de gemeente zich er voor inzetten om specifieke Dongeradeelse thema's in overleg met de VVV Lauwersland en Fryslân Marketing beter voor het voetlicht te brengen. Van groot belang hierbij zijn Dokkum, Bonifatius / bezinningstoerisme, het Lauwersmeer en de fiets- en wandelmogelijkheden in het agrarische gebied.

5.10 Ruimtelijke vertaling

In het 'Structuurplan Dongeradeel 2025' wordt aangegeven dat toeristische ontwikkelingen mogelijk zijn in het 'hoefijzer', het gebied dat wordt gevormd door de Dokkumer Ee, Dokkum, het Dokkumer Grootdiep, de westzijde van het Lauwersmeer en de Waddenkust tot aan Holwerd. In feite dus de hele buitenrand van de gemeente. Buiten het hoofijzer ziet de gemeente in het Structuurplan met name mogelijkheden voor kleinschalige recreatieve voorzieningen.

Omdat de gemeente ervoor kiest om geen enorm grote attracties te willen accommoderen, kan het hoofijzermodel ook de komende jaren nog prima als richtlijn voor toeristische ontwikkelingen gehanteerd worden. Het hoofijzer is daarmee geen strikt voorschrift voor ontwikkeling, maar geeft aan waar de gemeente ruimtevragende projecten bij voorkeur gerealiseerd ziet.

Toekomstige ontwikkelingen, of deze nu binnen of buiten het hoofijzer plaatsvinden, dienen aan een aantal voorwaarden te voldoen:

- Hoogwaardige kwaliteit
- Toegevoegde waarde ten opzichte van het bestaande aanbod
- Aansluiten bij de schaal en het karakter van de gemeente; het eigene en unieke van Dongeradeel

Per initiatief zal worden gekeken of het past binnen de kaders en voldoet aan de voorwaarden die in deze nota zijn vastgelegd.

Binnen het hoofijzer ziet de gemeente met name groeikansen voor de volgende vier kernen:

- ✓ Dokkum
- ✓ Oostmahorn
- ✓ Holwerd
- ✓ Paesens-Moddergat

Dokkum

Dokkum is de grootste toeristische trekker van de regio en dit wenst de gemeente ook in de toekomst te stimuleren. De ambitie is om van Dokkum één van de topattracties van het noorden te maken. Hier zullen dan ook de meeste toeristische ontwikkelingen plaats kunnen vinden, om het belang van Dokkum en daarmee ook Dongeradeel verder te versterken.

Oostmahorn

De voorzieningen in Oostmahorn zijn met name gericht op de activiteiten rond het Lauwersmeer en de verblijfsmogelijkheden bij Esonstad. De gemeente heeft de ambitie om Oostmahorn verder uit te laten groeien tot een kwalitatief hoogwaardig verblijfsgebied. De gemeente ziet hierbij ook kansen om meer hoogwaardige voorzieningen ten behoeve van dagrecreatie te ontwikkelen, zoals een golfbaan, wellness en andere luxe voorzieningen. Ook de natuur rond Oostmahorn biedt kansen voor (dag)recreatieve voorzieningen.

Holwerd

Holwerd is op dit moment vooral van belang als vertrekpunt naar Ameland. Dit biedt, in samenhang met de kwaliteiten van het dorp en omgeving, kansen voor verdere ontwikkeling van Holwerd, omdat door de veerverbinding jaarlijks veel toeristen langs Holwerd komen. Het vertrekpunt van de boot ligt echter behoorlijk ver buiten het dorp.

De gemeente zet in op verdere versterking van de relatie tussen de pier en het dorp Holwerd, vooral in combinatie met de kansen die het Wad biedt. Daarnaast zal de toeristische potentie van het dorp zelf, verder ontwikkeld moeten worden.

Paesens-Moddergat

Paesens-Moddergat heeft door het goed behouden karakter van het vissersdorp en de aanwezige musea een belangrijke toeristische aantrekkingskracht. Dit kan, passend bij de aard en schaal van het tweelingdorp, verder versterkt worden. Het dorp kan in zijn totaliteit een museale functie vervullen.

Overig gebied

Buiten het hoefijzergebied ziet de gemeente met name kansen voor kleinschalige ontwikkelingen. Het middengebied wordt niet op slot gezet. Hier is ruimte voor routegebonden recreatie, agrotouristische activiteiten, zoals kamperen, logiesaccommodaties en activiteiten bij de boer. In het middengebied is daarmee ruimte voor de kleinschalige, minder ruimtevragende, voorzieningen.

5.11 Monitoring

In deze Kadernotitie Toerisme en Recreatie zijn de kaders geformuleerd waarbinnen ontwikkelingen op het terrein van toerisme en recreatie kunnen plaatsvinden in de gemeente Dongeradeel. De gemeente spreekt in deze Kadernotitie een ambitieuze doelstelling uit. In het nastreven van deze ambitie is echter ook een belangrijke rol weggelegd voor de toeristische sector. Het zal immers bij de ondernemers zijn waar de groei in werkgelegenheid tot uiting moet gaan komen. Door meer bezoekers, hogere uitgaven en hogere investeringen zullen er meer arbeidsplaatsen moet komen in de toeristische sector. Het behalen van de doelstellingen is dus een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de gemeente en de sector.

Om tussentijds te kunnen signaleren of de juiste weg is ingeslagen en of er eventueel bijsturing nodig is, wordt na vijf jaar met de sector het beleid geëvalueerd. Om te kunnen toetsen of de hier beschreven ontwikkelingsstrategieën het gewenste effect sorteren is het van belang dat de ontwikkelingen in de tijd worden gemonitord. Monitoring houdt in dat er een onderzoek wordt verricht naar de huidige stand van zaken op het gebied van toerisme en recreatie. Dit wordt de zogenaamde nulmeting genoemd. In 2005 heeft op basis van gegevens van Toerdata Noord over 2004 reeds een nulmeting plaatsgevonden.

Door dit onderzoek periodiek te herhalen kan de ontwikkeling van toerisme en recreatie in de gemeente worden gemeten. Met deze uitkomsten kan vervolgens getoetst worden of de ontwikkelingsstrategieën die in deze Kadernotitie zijn vermeld hebben geleid tot zichtbaar positief effect.

Bij de monitoring is het wenselijk inzicht te krijgen in de aantallen en kenmerken van de toeristenstroom naar Dongeradeel, zoals herkomst, verblijfsvorm, verblijfsduur, activiteiten en uitgaven, maar ook veranderingen in de sector, zoals de groei van de werkgelegenheid.

5.12 Van kadernotitie naar uitvoering

Het ambitieniveau en de beschreven ontwikkelingsstrategieën zijn in deze kadernotitie niet uitgewerkt tot een concreet uitvoeringsprogramma. Vanuit de Integrale Gebiedsontwikkeling Dongeradeel is in een eerder stadium al een uitgebreide inventarisatie gedaan naar concrete projectideeën, onder andere ook op het vlak van toerisme en recreatie. Na vaststelling van deze Kadernotitie zal samen met de sector de vertaalslag gemaakt worden naar het uitvoeringsprogramma op basis van de initiatieven en ideeën die er binnen de toeristische sector aanwezig zijn. De input van het toeristische veld is hierbij essentieel.

Bijlagen

Bijlage 1: Markt, trends en beleid

Inleiding

Naast het huidige aanbod aan toeristische voorzieningen is ook de vraag naar deze voorzieningen in de gemeente Dongeradeel van belang om het ambitieniveau te bepalen. In dit hoofdstuk brengen we de marktontwikkelingen en het relevante overkoepelende en aanverwante beleid in kaart.

Er is niet erg veel cijfermatig materiaal voorhanden over de marktontwikkelingen in de gemeente Dongeradeel specifiek. Om die reden gebruiken we ook marktontwikkelingen die een groter gebied omvatten dan alleen Dongeradeel.

Daarnaast kijken we naar de trends die zich voordoen in de vrijetijdssector. Voor het bepalen van het ambitieniveau is het belangrijk om te weten welke ontwikkelingen in de sector plaatsvinden.

Marktontwikkelingen toerisme Dongeradeel

Omdat er op gemeentelijk niveau slechts weinig gegevens bekend zijn ten aanzien van de marktontwikkelingen zijn we genoodzaakt een beeld te schetsen op basis van cijfermateriaal van grotere regio's waarvan de gemeente deel uitmaakt. We kijken hierbij naar provinciale marktontwikkelingen, regionale gegevens (Toerdata Noord) en enkele lokale gegevens.

Bij de onderzoeken die Toerdata Noord jaarlijks uitvoert behoort Dongeradeel tot de regio 'Overig Friesland'. Om een beter beeld te krijgen van het toeristisch aanbod heeft Toerdata Noord voor het jaar 2004 een analyse van de aanbodzijde in de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadeel, Dongeradeel, Ferwerderadiel en Kollumerland c.a. uitgevoerd. Hieruit is een aantal specifieke gegevens voor Dongeradeel te halen.

Toerisme in de provincie

TOERISME FRIESLAND ZIT WEER IN DE LIFT

In mei 2007 stond in de Leeuwarder Courant een artikel met bovenstaande kop. Het CBS heeft bevestigd dat het aantal bezoekers en overnachtingen in Fryslân in 2006 weer is toegenomen, na een aantal jaren van daling. Begin juli zijn ook de cijfers van Toerdata Noord beschikbaar gekomen. In 2006 heeft de provincie 150.000 meer gasten ontvangen dan in 2005 (CBS). De groei lag daarmee ruim boven het landelijk gemiddelde (Fryslân 13%; Nederland 10%).

De werkgelegenheid is in 2006 met 0,3% gestegen na een daling in 2005 (-1,8%).

Het aantal overnachtingen van de afgelopen jaren staat in onderstaande tabel:

<i>Jaar</i>	<i>Overnachtingen in Fryslân</i>
2004	10.759.000
2005	10.953.000
2006	11.176.000

Bron: Toerdata Noord, Toerisme in Cijfers 2007

Er zijn geen recente gegevens over het aantal dagtochten bekend. De laatst bekende cijfers zijn die over 2001/2002 van het CBS. Iedere vijf jaar geeft het CBS hier nieuwe cijfers voor. Hoe het aantal dagtochten sinds 2002 zich heeft ontwikkeld is onbekend.

Toerisme in de regio Overig Fryslân

Dongeradeel maakt deel uit van het deelgebied Overig Fryslân in Toerdata Noord. In dit deelgebied zijn de gemeenten ondergebracht die niet duidelijk tot één van de traditionele toeristen-gebieden (Waddeneilanden, Friese Meren) behoren. Het is een vrij omvangrijk deelgebied, waar onder andere ook Leeuwarden deel van uitmaakt. Voor deze regio zetten we de ontwikkeling in aantal overnachtingen per verblijfs categorie op een rij:

<i>Verblijfs categorie</i>	<i>Aantal overnachtingen 2003</i>	<i>Aantal overnachtingen 2004</i>	<i>Aantal overnachtingen 2005</i>	<i>Aantal overnachtingen 2006</i>
<i>Hotels/pensions</i>	139.000	136.000	139.000	145.000
<i>Logies en ontbijt</i>	16.000	19.000	23.000	28.000
<i>Kampeeterreinen toer. standplaatsen</i>	110.000	109.000	95.000	102.000
<i>Kampeeterreinen vaste standplaatsen</i>	145.000	139.000	142.000	141.000
<i>Verhuurwoningen</i>	40.000	33.000	44.000	63.000
<i>Tweede woningen</i>	10.000	11.000	12.000	10.000
<i>Groepsaccommodaties</i>	9.000	11.000	14.000	14.000
<i>Jachthavens</i>	112.000	114.000	112.000	113.000
Totaal	581.000	572.000	581.000	616.000

Bron: Toerdata Noord, Toerisme in Cijfers 2007

Voor het aantal overnachtingen in de sectoren logies en ontbijt en verhuurwoningen is flink gestegen. Ook het aantal overnachtingen op toeristische standplaatsen op kampeeterreinen neemt weer toe. Het relatief lage aantal overnachtingen in 2005 heeft onder andere te maken met de slechte zomer van dat jaar.

De bezettingsgraden in het deelgebied Overig Fryslân liggen gemiddeld lager dan voor de provincie Fryslân in totaal. Alleen de bezettingsgraad van vaste standplaatsen op kampeeterreinen is iets hoger. Dit blijkt uit de volgende tabel:

2006	Bezettingsgraad Overig Fryslân	Bezettingsgraad Fryslân
<i>Hotels/pensions</i>	0,32	0,39
<i>Kampeeterreinen toer. standplaatsen</i>	0,08	0,16
<i>Kampeeterreinen vaste standplaatsen</i>	0,95*	0,93*
<i>Verhuurwoningen</i>	0,23	0,35
<i>Groepsaccommodaties</i>	0,09	0,23
<i>Jachthavens</i>	0,87*	0,87*

* Hier gaat het om de verhuurgraad in plaats van de bezettingsgraad

Bron: Toerdata Noord, Toerisme in Cijfers 2007

Toerisme in en rond Dongeradeel

Er zijn niet veel lokale gegevens bekend over de omvang van toeristische stromen in Dongeradeel. Uit de toeristische monitoring over 2004 van Toerdata Noord voor Noordoost-Fryslân zijn wel enkele gegevens te halen. Verder geeft Toerdata Noord een overzicht uit van de bezoekersaantallen van attracties en evenementen in de gemeente Dongeradeel.

Aantal overnachtingen in Noordoost-Fryslân en Dongeradeel

Toerdata Noord heeft in 2005 een toeristische monitor Noordoost-Fryslân 2004 uitgevoerd. Het gaat hierbij om de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadeel, Dongeradeel, Ferwerderadiel en Kollumerland c.a. Deze gemeenten vormen meer eenheid dan het deelgebied Overig Friesland uit de reguliere Toerdata Noord onderzoeken.

Onderstaand worden de cijfers van dit gebied gegeven en waar mogelijk van Dongeradeel gegeven.

Verblijfscategorie	Aantal overnachtingen 2004	
	NO Fryslân	Dongeradeel
<i>Hotels/pensions</i>	32.700	23.900 (73,1%)
<i>Logies en ontbijt</i>	11.000	4.300 (39,1%)
<i>Campings</i>	160.700	28.900 (18,0%)
<i>Recreatiewoningen</i>	45.800	38.200 (83,4%)
<i>Groepsaccommodaties</i>	23.300	5.800 (24,9%)
<i>Jachthavens</i>	69.500	27.100 (39,0%)
Totaal	343.000	128.200 (37,4%)

Bron: Toerdata Noord, Toerisme in Cijfers 2005 Noordoost-Fryslân

Uit de tabel blijkt dat, vergeleken met de andere gemeenten in de regio, Dongeradeel met name veel hotelovernachtingen en overnachtingen in recreatiewoningen heeft. Overnachtingen op campings vinden relatief veel minder plaats. In totaal neemt de gemeente Dongeradeel 37,4% van het aantal overnachtingen in Noordoost-Fryslân voor haar rekening.

Er zijn geen recentere cijfers beschikbaar, maar als gekeken wordt naar de groei van het aantal overnachtingen in Overig Fryslân tussen 2004 en 2006 (+7,7%) en dit percentage wordt ook gehanteerd voor het aantal overnachtingen in Dongeradeel, dan zou het aantal overnachtingen hier in 2006 op ruim 138.000 uitkomen. Mogelijk dat het cijfer nog iets hoger zal liggen door de opening van Esonstad in Oostmahorn in september 2006, omdat daarmee het overnachtingsaanbod flink vergroot is.

Toeristische werkgelegenheid in Dongeradeel

In onderstaande tabel wordt de ontwikkeling van het totaal aantal banen (fulltime en parttime) in Noordoost-Fryslân en Dongeradeel weergegeven.

	2001	2002	2003	2004
<i>Noordoost Fryslân</i>	1.520	1.563	1.631	1.683
<i>Dongeradeel</i>	468	489	511	518

Bron: Toerdata Noord, Toerisme in Cijfers 2005 Noordoost-Fryslân

De werkgelegenheid in de toeristische sector in Dongeradeel is tussen 2001 en 2004 met 10,7% gegroeid. Dit is hetzelfde percentage als de totale groei in Noordoost-Fryslân. Ten opzichte van de werkgelegenheidsgroei in heel Fryslân, doet de gemeente Dongeradeel het erg goed. In deze periode was het groeipcentage voor de hele provincie 4,2%. Dat betekent dat het toerisme in Dongeradeel duidelijk een groeisector is.

In absolute zin gaat het in Dongeradeel om betrekkelijk kleine aantallen mensen in deze sector, hierdoor betekent het verdwijnen van een aantal arbeidsplaatsen direct een forse daling. Dit geeft direct ook aan hoe instabiel de toeristische sector is.

De positie van de toeristische sector in Dongeradeel kan, ook wat betreft het werkgelegenheidseffect, in de toekomst worden vergroot. Het gereedkomen van Esonstad in Oostmahorn en de Lits-Lauwersmeerroute vormen een stimulans voor de werkgelegenheid in de sector.

Een groeiende toeristische sector zorgt niet alleen voor meer toeristische werkgelegenheid in de gemeente. Een (groeiende) bezoekersstroom kan ook van belang zijn om het huidige voorzieningenniveau, vooral in de kleinere kernen binnen de gemeente, in stand te kunnen houden.

Overzicht bezoekersaantallen attracties en evenementen

De volgende attracties in Dongeradeel zijn opgenomen in het overzicht van Toerdata Noord. Er zijn geen evenementen in de gemeente waarvan de bezoekersaantallen vermeld worden in Toerdata Noord.

Attractie	Plaats	2003	2004	2005	2006
<i>Vogelopvangcentrum De Fugelpits</i>	Anjum	4.500	1.000	1.000	1.000
<i>Molenmuseum/VVV</i>	Anjum	2.211	1.534	1.766	2.073
<i>Bonifatiuskapel</i>	Dokkum	10.000	30.000	13.000	14.778
<i>Kinderboerderij Anna Zijlstrahoeve</i>	Dokkum	*	4.000	5.000	6.000
<i>Natuurmuseum</i>	Dokkum	2.456	2.100	2.472	2.311
<i>Sportvisserij Dageraad</i>	Dokkum	*	*	4.140	3.800
<i>Streekmuseum Het Admiraliteitshuis</i>	Dokkum	4.040	4.966	3.382	6.310
<i>Tolhuisbad</i>	Dokkum	69.839	69.000	174.689	167.269
<i>'t Fiskershûske</i>	Moddergat	10.600	12.616	13.681	13.613
<i>Scheepswerf en garnalenfabriek</i>	Moddergat	*	1.100	4.050	4.100

Bron: Toerdata Noord, Toerisme in Cijfers 2007

* geen gegevens bekend

Opvallend is de enorme toename in het aantal bezoekers van het Tolhuisbad in Dokkum van 2004 op 2005. Daardoor staat het zwembad in 2005 op de 5^e plaats van best bezochte dag-attracties in Fryslân. Sinds januari 2005 heeft het zwembad een nieuwe exploitant. In 2005 is door Toerdata Noord eveneens een andere telmethode gehanteerd. De bezoekersaantallen zijn nu meer in lijn met de aantallen bij andere grote zwembaden in de provincie. Het Admiraliteits-huis heeft in 2006 bijna 3.000 bezoekers meer getrokken dan het jaar ervoor.

Evenementen

Het evenement Friesland Vaart heeft in 2006 in totaal 200.000 bezoekers getrokken. Het is niet bekend hoeveel extra bezoekers dit voor Dokkum, één van de startplaatsen, heeft opgeleverd.

Brug- en sluispassages

	2003	2004	2005	2006
Willem Lorésluis	15.016	14.448	14.767	14.130
Robbengatsluis (Lauwersoog)	16.141	15.444	14.092	15.149
Bruggen Dokkum	12.324	12.113	12.271	11.695

Bronnen: Sluispassages: Toerdata Noord, Toerisme in Cijfers 2007; Bruggen Dokkum: gemeente Dongeradeel

De ontwikkeling van het aantal sluispassages over een aantal jaren volgt de provinciale trend van een lichte daling. Alleen in 2005 was er bij de Willem Lorésluis een positieve uitschieter naar boven, terwijl dit voor provincie in 2006 was. In 2006 was het totale aantal brug- en sluispassages voor beide sluizen echter wel lager dan in 2003 en 2004.

De brugpassages in Dongeradeel zijn berekend aan de hand van de binnengekomen brug-gelden. Dit geeft echter een vertekend beeld, omdat hierbij de abonnementen bij inbegrepen zijn en boten die onder de dichte brug door kunnen, geen bruggeld betalen. Het werkelijke aantal passages zal daardoor naar verwachting hoger liggen.

Het verloop van het aantal passages geeft een vrij stabiel beeld, met een kleine daling in 2006, vergelijkbaar met de Willem Lorésluis.

Relevante trends in de toeristische sector

Dé recreant bestaat niet, net zo min als dé maatschappelijke trend bestaat. Niet iedereen wil hetzelfde en niet alle ontwikkelingen gaan in dezelfde richting. Soms versterken trends elkaar, soms werken ze tegen elkaar in. Zo zijn er ontwikkelingen die een versnelling weergeven (meer doen in korte tijd, op zoek naar nieuwe belevingen), maar anderzijds is er ook een behoefte aan vertraging te constateren (verlangen naar authenticiteit, onthaasten).

In dit hoofdstuk geven we de belangrijkste trends weer, die van invloed zijn op de ontwikkeling van toerisme en recreatie in Dongeradeel.

Recreanten worden...

➤ *Grijzer.*

Nederland vergrijst in een rap tempo. In 2011 bestaat alleen de groep 60-65-jarigen uit 1,1 miljoen mensen. Op dit moment is slechts 20% van de groep 60-65 jarigen nog aan het werk². Actieve senioren gaan er op uit, willen dingen zien en ervaren. Daarbij hoort het genieten van de kleinkinderen. Voor deze groep recreanten is comfort, service, bereikbaarheid en gezondheid belangrijk, het zijn gemakconsumenten. Men wil oud worden, maar niet oud zijn. In de promotie wil men aangesproken worden met nuchtere informatie, zonder bla bla verhalen, maar wel met humor.

Als er een sector in Nederland is die op trends als vergrijzing, hoger opleidingsniveau en gericht op gezondheid goed kan inspelen dan is dat – ondermeer vanwege mogelijkheden tot optimale flexibiliteit – de hotelsector.

➤ *Eigenwijzer*

De nieuwe recreant wil zelf de baas zijn over zijn eigen recreatiepakket. Dit betekent geen compleet georganiseerde dagtochten met standaardprijs en –bestemming, maar het aanbieden van modules waarmee de consument voor zichzelf een arrangement op maat kan maken.

➤ *Sneller en efficiënter*

De eisen worden opgeschroefd: men moet meer presteren in minder tijd. Haast en snelheid zijn onderdeel geworden van onze cultuur. De recreant wil veel doen in weinig tijd. Aanbieders clusteren daarom de vrijetijds mogelijkheden; het combineren van afzonderlijke voorzieningen tot een totaalproduct op maat. Het spreekt voor zich dat internet hierbij het belangrijkste medium is/ wordt.

➤ *Bewuster*

Aandacht voor het milieu en maatschappelijke betrokkenheid kunnen rekenen op de warme belangstelling van de consument. Er is tevens meer focus op geestelijke en lichamelijke gezondheid: “er tussen uit zijn”, onthaasting, bijkomen van het jachtige leven. Men kiest bewust voor het verkrijgen van meer vrije tijd door minder te werken of taken uit te besteden. Het tegengestelde gebeurt echter: per saldo heeft de Nederlander steeds minder vrije tijd en de scheidslijn tussen vrije tijd en arbeidstijd vervaagt.

Wellness

Wellness is een ware trend in de samenleving geworden. Wellness, in goed Nederlands welbevinden, staat voor een gezond en comfortabel leven met als sleutelwoorden vitaliteit en levensstijl. Er zijn twee vormen van wellness te onderscheiden, namelijk wellness door ontspanning en wellness door inspanning. Directe exponenten zijn de sauna's, kuuroorden en fitnesscentra. Wellness heeft ook raakvlakken met de gezondheidszorg, hotelbranche en reissector. Industrie en detailhandel plakken het etiket 'wellness' op veel producten en diensten om ze op te waarderen en aan te prijzen. De toekomst ziet er rooskleurig uit voor de aanbieders van welk soort wellness dan ook. Maar de wildgroei die bij zo'n trend ontstaat, kan nog wel een bedreiging worden voor het blijvende succes van wellness.

² Trendrapport toerisme, recreatie en vrije tijd 2006/2007, NRIT

Onthaasting uit zich in het 'genot van de traagheid'³; een nieuw soort 'zalige ledigheid' voor de bewuste levensgenieter die streeft naar de juiste balans tussen leven, werken, relaties en gezondheid. Steeds meer Nederlanders besteden extra aandacht aan hun gezondheid. Naast lichamelijke gezondheid is ook geestelijke gezondheid een thema dat steeds meer aandacht krijgt. Bij Wellnessstoerisme gaat het in principe om personen die gezond zijn en willen blijven.

➤ *Conservatiever*

Sinds enige tijd is sprake van een conservatieve opleving die zich waarschijnlijk de komende jaren verder doorzet. In de samenleving is een sterkere behoefte ontstaan aan 'oude' normen en waarden.

De drang naar vernieuwen lijkt voor een belangrijk deel verdwenen. Het lijkt wel alsof het de afgelopen jaren allemaal wat te snel is gegaan en dat we bang zijn geworden dat we onszelf aan het inhalen zijn. Allerlei waarden die voorheen als conservatief werden afgedaan, worden nu veel positiever bekeken. Er is sprake van een verlangen naar rust en regelmaat en mensen zijn voorzichtiger geworden⁴.

Recreanten zijn op zoek naar...

➤ *Anders dan anders*

De recreant is, door ervaringen eerder of elders opgedaan, verwend geworden. Men zoekt naar bijzondere en unieke ervaringen. Het standaardaanbod voldoet niet langer; men is op zoek naar de "anders-dan-anders-ervaring".

➤ *Authenticiteit.*

Er is een toenemende belangstelling voor alles wat authentiek en oprecht is. Men gaat op zoek naar "echtheid" en de tijd toen de samenleving hechter was. Met betrekking tot recreatie en toerisme wordt dit vertaald in drie stromingen: "terug naar de natuur", "terug in de tijd" en het "streekgevoel". De eigenheid van een gebied is belangrijk, maar dit mag ook in een modern jasje.

➤ *Emotie & beleving*

Sinds de jaren '50 is het gemiddelde aantal vrijetijdsactiviteiten van de Nederlander verdubbeld. Het motto is: doe iets met je vrije tijd. Je moet alles meegemaakt hebben. Het aanbieden van beleving is big business geworden ("mood management"). Beleving moet op zichzelf intens en intensief zijn.

Een trend naar meer betekenis en zingeving manifesteren zich⁵. Een entertainmentsausje over een merk of product gieten is niet meer voldoende. Het gaat om emoties, het groepsgevoel. De aandacht van de moderne consument gaat minder uit naar puur materiële goederen. Hij wil vooral 'vermaakt' worden met een belevenis, een verhaal of een ander appèl aan zijn emotionele gevoelens: de belevingseconomie. De beleving moet daarbij kleinschalig, intiem en persoonlijk zijn, maar wel gedeeld kunnen worden met anderen.

➤ *Gelijkgezinden*

De individualisering neemt af en de Nederlander is weer op zoek naar een groep gelijkgezinden. Voor de vrijetijdssector betekent dit dat vrije tijd in groepsverband steeds belangrijker gaat worden. Waarden als vertrouwdschap en geborgenheid nemen in belangrijkheid toe. Mensen gaan weer meer waarde toekennen aan traditionele verbanden. De drie-generatievakantie (grootouders, ouders, kinderen) is in opkomst. Daarnaast neemt ook het belang dat wordt gehecht aan andere groepsverbanden dan familie, toe⁶.

³ De Traagheid, Milan Kundera, 1995

⁴ *De trends van vandaag*, Trendslator, 2005.

⁵ Trendrapport Toerisme, recreatie en vrije tijd 2006/2007, NRIT

⁶ Eye, maart 2005.

➤ *Bezinning*

Een bijzondere dimensie van de belevingseconomie is het zogenaamde 'bezinningstoerisme'. Vermoeid of gestrest door de overdaad aan prikkels die de informatiemaatschappij afvuurt, zoekt men naar manieren om aan de stress te ontsnappen. Het gevolg is een groeiende behoefte aan echte rust. Vooral aan activiteiten die bijdragen aan innerlijke zingeving: bezinning, retraite, rust, ruimte, stilte, spiritualiteit, onthaasting, geestelijke verdieping en verrijking. Niet voor niets hebben de parken van Center Parcs in Engeland al "Zen Gardens, plekken waar je helemaal tot rust kunt komen"⁷.

➤ *Kwaliteit*

De toerist blijft kwaliteit eisen. Dit toegenomen kwaliteitsbesef moet niet verward worden met overdreven luxe. De consument wil gewoon waar voor zijn geld. Vooral de toegevoegde waarde rondom het product bepaalt de "gevoelswaarde" van de gevraagde kwaliteit.

➤ *Zorg*

De term zorg moet breed opgevat worden. Er is een toenemende vraag naar recreatieve verblijfsmogelijkheden met een zorgvoorziening. Te denken valt aan mensen die herstellend zijn van een ziekte (bijv. na een operatie) of die psychisch hulpbehoevend zijn. Het gaat dan niet om complete parken die zich alleen op zorgtoerisme richten, maar vooral om het geschikt maken van reguliere accommodaties voor mensen met beperkingen. Ook mantelzorgers hebben een groeiende behoefte aan één of meerdere breaks per jaar om de accu weer op te laden.

Recreanten gaan...

➤ *Vaker en korter op reis.*

Er wordt een stijging gemeten in het aantal korte vakanties. De duur van de lange en korte vakanties kruipt steeds meer naar elkaar toe, waardoor de gemiddelde vakantieduur daalt.⁸

Van de korte binnenlandse vakanties gaat 27% naar een camping. Van alle lange binnenlandse vakanties staat 33% op een camping (42% van alle overnachtingen). Zowel voor korte als lange binnenlandse vakanties is het zomerhuisje/tweede woning de belangrijkste logiesvorm. De campings doen veel om het de moderne kampeerder naar de zin te maken. Naast internet-café's zijn WiFi faciliteiten (draadloos internetten) geen uitzondering meer. Daarnaast spelen campings in op de trend wellness: veel bruisbaden en complete lichaamsverzorging of maken campingeigenaren de keus voor een bepaald thema (fiets- en wandelcamping). De vanzelfsprekende stroom gasten is immers niet meer zo vanzelfsprekend als voorheen.

➤ *Meer wandelen en fietsen*

Het aantal dagtochten lijkt te stabiliseren, ruim 98% van de Nederlandse bevolking onderneemt dagtochten. Wandelen is hierbij het meest favoriete uitstapje. Recreatief fietsen komt terug op een tweede plaats. Belangrijkste activiteit van een dagtocht van de Nederlanders is sport en sportieve recreatie (31%)⁹. Wandelen en fietsen in een natuurlijke omgeving wordt het meest ondernomen, in aantallen dagtochten. De toegenomen waardering voor fitheid en gezondheid vindt zijn weerslag ook in de groeiende belangstelling voor sportieve recreatieve activiteiten waaronder het skeeleren, mountainbiking en paardrijden¹⁰.

Trends op het gebied van fietsen

Fietsers hebben behoefte aan kwalitatief goede paden in een aantrekkelijk decor. Veiligheid zonder confrontatie met andere vormen van routegebonden recreatie of mobiliteit wordt als essentieel ervaren. Een belangrijk aspect van een succesvol fietspad is de beleavingswaarde van een interessant landschap of de beleving van water. Daarnaast is 'genieten van rust en ruimte' voor velen één van de belangrijkste redenen om te gaan fietsen.

⁷ *Overspannen rust*, Bart Jungmann, De Volkskrant, 14 oktober 2003.

⁸ Trendrapport toerisme, recreatie en vrijetijd 2006/2007, NRIT

⁹ Recreatiecijfers bij de hand, Stichting Recreatie, 2005

¹⁰ Uit een onderzoek van de Koninklijke Nederlandse Hippische Sportbond (KNHS) blijkt dat het aantal paardensporters tussen 2001 en 2006 met meer dan 16% is toegenomen.

De deelname aan individuele recreatiesporten zal in versterkte mate groeien, met name ook onder de ouderen uit de samenleving.

➤ *Vaker naar het buitenland op vakantie*

Toeristen gaan steeds vaker op vakantie naar het buitenland. Lange vakanties worden veelal in het buitenland doorgebracht (62% in buitenland).¹¹ De korte vakanties vinden voor het merendeel wel plaats in eigen land (circa 73% in eigen land), maar in totaal wordt er steeds vaker in het buitenland overnacht. Dit komt mede door de groei van de lowcost airlines, waarmee het steeds goedkoper wordt om naar het buitenland te vliegen. Nederlandse bestemmingen krijgen daarmee steeds meer concurrentie van buitenlandse toeristengebieden.

Beleidsontwikkelingen

Nationaal

Nota Ruimte (2004)

De Nederlandse ministerraad heeft op 23 april 2004 de Nota Ruimte vastgesteld. In deze nota zijn de uitgangspunten voor het ruimtelijk beleid voor Nederland tussen nu en 2020 vastgelegd. Het accent in het ruimtelijk beleid verschuift van het stellen van beperkingen naar het stimuleren van ontwikkelingen. Verder komt er meer ruimte voor regionaal en lokaal maatwerk. De nota heeft vier algemene doelen: versterken van de economie (oplossen van ruimtelijke knelpunten), krachtige steden en een vitaal platteland (bevordering leefbaarheid en economische vitaliteit in stad en land), waarborging van waardevolle groengebieden (behouden en versterken natuurlijke, landschappelijke en culturele waarden) en veiligheid (voorkoming van rampen).

De nota waarborgt waardevolle groengebieden, maar geeft ook ruimte voor ontwikkeling. De betrokken ministers van VROM, VenW, LNV en EZ gaan uit van 'decentraal wat kan, centraal wat moet'. Hiermee komt er meer ruimte voor regionaal en lokaal maatwerk.

Toerisme en recreatie in de nota

Het huidige aanbod van toeristisch-recreatieve voorzieningen voldoet, zowel kwalitatief als kwantitatief, onvoldoende aan de recreatiewensen van onze samenleving.

De samenstelling van de bevolking en het toenemende belang van vrijetijdsbesteding vragen om nieuwe vormen van openlucht- en verblijfsrecreatie en om aanpassing van het huidige toeristisch-recreatieve aanbod. De recreatiesector moet de ruimte krijgen om te kunnen anticiperen op de veranderende behoefte van de samenleving en om zich tot een economische drager van (delen) van het platteland te ontwikkelen. Daarmee is ook de vitaliteit van de meer landelijke gebieden van Nederland gebaat. Provincies dienen in hun streekplannen voldoende ruimte te scheppen om de veranderende behoefte aan toeristisch-recreatieve voorzieningen in de samenleving te faciliteren. Concreet betekent dit dat rekening moet worden gehouden met nieuwe vormen van recreatie en toerisme en met uitbreiding en aanpassing van bestaande toeristische en verblijfsrecreatieve voorzieningen. Het gaat daarbij ook om vergroting van de mogelijkheden voor recreatie als nevenactiviteit op agrarische bedrijven.

Agenda Vitaal Platteland

Van het ministerie van LNV is in 2004, tegelijkertijd met de Nota Ruimte van het ministerie van VROM, de Agenda Vitaal Platteland verschenen. Een van de uitgangspunten van de Agenda Vitaal Platteland is het bieden van ruimte voor toerisme en recreatie op het platteland. Dit komt ook voort uit de Nota Ruimte. Het Meerjarenprogramma Vitaal Platteland geeft de daadwerkelijke opgave voor de periode 2007-2013 van het rijk.

¹¹ Continu Vakantie Onderzoek 2005

De maatregelen zijn gericht op het realiseren van grootschalig groen en regionaal groen, voornamelijk in de Randstad en het realiseren en instandhouden van landelijke routenetwerken voor wandelen (ca. 4.500 km), fietsen (ca. 3.500 km) en varen (ca. 4.500 km) in 2010-2012. Ook moet er bekendheid aan de routenetwerken gegeven worden.

Om de toegankelijkheid van het platteland te verbeteren draagt het Rijk, naast de landelijke routenetwerken, bij aan voorzieningen in de EHS/VHR-gebieden, Recreatie om de Stad, de Nationale Landschappen en de reconstructiegebieden. Het Rijk wil tevens onnodige belemmeringen opheffen bij ontwikkelingsmogelijkheden voor verblijfsrecreatie en van andersoortige recreatieve activiteiten op het platteland. De nadruk ligt hierbij op het vereenvoudigen van wet- en regelgeving (onder andere door het intrekken van de Wet op de Openluchtrecreatie) en het ontwikkelen en verspreiden van kennis.

PKB Waddenzee

Er zijn veel nota's verschenen die van invloed zijn op de Waddenzee. De Derde Nota Waddenzee (PKB Waddenzee) beschrijft het integrale beleid op het gebied van natuurbescherming, ruimtelijke ordening, milieu en water in onderlinge samenhang. Het Rijk streeft naar een duurzame ontwikkeling van het gebied, zowel op ecologisch als op sociaaleconomisch en toeristisch-recreatief terrein.

Het beleid ten aanzien van de recreatie op de Waddenzee is gericht op het beheersbaar maken en houden van het recreatief medegebruik en het ontwikkelen van duurzame vormen van recreatie, waarbij de natuurlijke draagkracht van het gebied uitgangspunt is. Het Waddengebied is gezoned voor toeristisch-recreatieve activiteiten. In gevoelige gebieden is geen recreatie toegestaan.

De Stuurgroep Waddenprovincies heeft het initiatief genomen om een convenant Vaarrecreatie Waddenzee op te stellen. Dit convenant wordt opgesteld tussen het Rijk, de waddenprovincies en -gemeenten en is gericht op een integraal beleid voor het beheersbaar maken en houden van recreatie en toerisme op de Waddenzee. Het convenant dient voor 31 december 2007 in werking te treden. Indien het convenant op 31 december 2007 nog niet in werking is getreden en het blijkt alsnog nodig om een capaciteitsbeleid voor jachthavens te hanteren, zal het kabinet de PKB op dit onderdeel partieel herzien.

Behalve in het bestaande snelvaargebied bij Oudeschild mag de Waddenzee niet worden gebruikt voor waterskiën, jetskiën en vergelijkbare gemotoriseerde activiteiten. Het bestaande snelvaargebied bij Den Helder wordt gesloten.

Provinciaal

Streekplan Fryslân

Het Streekplan Fryslân 2007 'Om de kwaliteit fan de romte' beschrijft een aantal ruimtelijke voorwaarden voor kwaliteitsverbetering voor de sector Toerisme & Recreatie:

- Het tegengaan van versnippering van het recreatieve aanbod door concentratie van grootschalige en intensieve recreatieve voorzieningen in de stedelijke en regionale centra en in de recreatiekernen (waaronder Dokkum, Holwerd en Oostmahorn).
- Verbetering en uitbreiding toeristisch-recreatieve netwerken door op logische punten passende voorzieningen voor dag-, verblijfs- en vaarrecreatie mogelijk te maken.
- Ten aanzien van verblijfsrecreatie wordt het accent gelegd op verbetering van de kwaliteit van het bestaande aanbod. Nieuwe initiatieven worden graag gezien in het middelgrote segment. Bij kampeerterreinen is ruimte tot 200 standplaatsen, bij recreatiebungalow- en appartementencomplexen tot 50 verblijfseenheden. Voor nieuwe initiatieven buiten de stedelijke en regionale centra en de recreatiekernen worden zwaardere eisen gesteld qua landschappelijke en natuurlijke inpassing.
- Vormen van kleinschalig kamperen op nieuwe locaties zullen in principe overal mogelijk moeten zijn buiten de natuurgebieden. De bovengrens van 15 verblijfseenheden kan onder voorwaarden worden verruimd tot 25 verblijfseenheden.

- Bestemmingswijziging van recreatiewoningen in permanente woningen zijn in algemene zin ongewenst. In enkele uitzonderingsgevallen wil het provinciebestuur onder een aantal voorwaarden meegaan in de omzetting.
- De provincie zet voor de dagrecreatie in op een betere toegankelijkheid van het landelijk gebied. Ook biedt de provincie ruimte voor het ontwikkelen van slechtweer- of elkweervoorzieningen en aanbod voor de jeugd. Daarnaast is op het vaste land ruimte voor een groot-schalige dagattractie met circa 250.000 bezoekers per jaar of meer. Als voorwaarde geldt in ieder geval dat van een optimaal ontsloten locatie wordt uitgegaan, bij voorkeur in de nabijheid van een stedelijk centrum.
- Een goede kwaliteit van de watersportvoorzieningen en de vaarverbindingen is voor Fryslân een belangrijk uitgangspunt. Daarnaast worden er mogelijkheden gezien voor uitbreiding van bestaande en voor vestiging van nieuwe kleinere tot middelgrote havens tot maximaal 250 ligplaatsen, primair bij de op de vaargebieden gerichte stedelijke en regionale centra en recreatiekernen. Buiten deze centra zijn kleinere havens tot 25 (buiten de dorpen) of 50 (bij de dorpen) ook bespreekbaar.

In het Streekplan staat specifiek voor Noordoost-Fryslân het benutten en versterken van de gebiedskwaliteiten als sociaaleconomische impuls centraal. Voor Dokkum is als regiostad een belangrijke rol weggelegd op het gebied van wonen en werken. Daarnaast is er ruimte voor voorzieningen met een (boven)regionale uitstraling en verschillende toeristische activiteiten. Bij de zuidwestelijke woonuitbreiding kan het natuurgebied Geastmermar als groene recreatieve drager worden betrokken.

De schaalvergroting in de landbouw biedt kansen voor meer functionaliteit, waaronder natuur- en cultuuroerisme. Dongeradeel is in dit kader aangewezen als pilot-gebied voor integrale gebiedsontwikkeling. In relatie hiermee biedt het Nationaal Park Lauwersmeer kansen voor nieuwe dragers en ontwikkelingen op recreatief gebied.

In de hele regio wenst de provincie een sterkere ontwikkeling van plattelands-, natuur-, en cultuuroerisme. Een belangrijke impuls hierbij is het versterken en uitbouwen van de recreatieve netwerken voor varen, wandelen, fietsen en paardrijden.

Oostmahorn en Holwerd zijn in het Streekplan aangewezen als recreatiekern. In Oostmahorn kunnen verdere recreatieve ontwikkelingen aansluiten bij het bestaande verblijfsrecreatieve aanbod en de mogelijkheden in het Lauwersmeergebied. In Holwerd ziet de provincie mogelijkheden voor het benutten van de recreatieve kwaliteit van de veerdam, gekoppeld aan de functie van Holwerd als transitopunt naar Ameland en de recreatieve beleving van de Waddenkust.

Beleidsnota Recreatie en Toerisme 2002-2010/Fryslân, toeristische topattractie in Nederland

De provincie heeft in haar Beleidsnota Recreatie en Toerisme 2002-2010, kwaliteitsverbetering van de sector als belangrijkste aandachtspunt benoemd. De kwaliteitsverbetering moet volgens de provincie op 9 terreinen plaatsvinden: 1. het versterken van de toeristisch-recreatieve infrastructuur; 2. het revitaliseren van het Friese Merengebied; 3. uitbreiden van de toervaartmogelijkheden; 4. het completeren van overige routenetwerken; 5. kwaliteitsverbetering op bedrijfsniveau; 6. het uitbreiden van cultuuroerisme; 7. het versterken van de mogelijkheden voor dagtoerisme; 8. het bevorderen van meer samenwerking en 9. het ondersteunen van een provinciale marketing- en promotieorganisatie.

Door diverse maatregelen op deze onderdelen moet in tien jaar tijd de toeristische bezoekersstroom met 15% toenemen. Verder wil men het bestedingsniveau en het werkgelegenheidsaandeel minimaal handhaven.

In 2006 heeft een tussentijdse evaluatie plaatsgevonden, waarna in 2007 de nota 'Fryslân, toeristische topattractie in Nederland' is verschenen. In deze nota wordt het beleid verder aangescherpt om de doelstelling van 15% meer toeristen te halen. Er zijn drie programmalijnen benoemd, waarbinnen projecten extra gestimuleerd zullen worden. De programmalijnen zijn: Wadden, Friese Elfsteden en Grenzeloos Varen. Dit laatste onderdeel wordt nader uitgewerkt in het document 'Koers op Fryslân: Friese Merenproject 2^e fase.'

Koers op Fryslân: Friese Merenproject 2^e fase

In de 2^e fase van het Friese Merenproject wordt de koers uit de 1^e fase verder aangescherpt. Er is aandacht voor het afronden van de projecten uit de 1^e fase en daarnaast wordt ingezet op Grenzeloos Varen: het verbeteren van de verbindingen met andere watersportregio's. Een tweede thema is het stimuleren van extra bestedingen aan de wal en het derde het stimuleren van innovatieve toepassingen in de watersport.

Regionaal

Noordelijke Elfstedenroute

Het deel van de Elfstedenroute tussen Franeker en de Dokkumer Ee is niet bevaarbaar. De betrokken gemeenten gaan de komende jaren de route opwaarderen naar een vaarweg klasse Dm, zodat deze bevaarbaar is voor boten met een doorvaart van maximaal 2,50 meter. In eerste instantie zullen de twee stuwen tussen Wier en Oude Leije vervangen worden door sluizen. Daarnaast worden bruggen opgehoogd en het vaarwater verbreed. Na realisatie zal het grootste deel van de Elfstedenroute bevaarbaar zijn. Alleen in het zuiden van de provincie zijn dan nog een aantal bottlenecks. Dit biedt tevens kansen voor Dongeradeel, voor een betere vaarverbinding met het westen van de provincie, maar ook in het kader van de promotie van de Elf Steden.

Naast de infrastructuur wordt ingezet op uitbreiding van de toeristische sector in het gebied. Het deelproject Regio in Actie is opgezet voor het aanjagen en (mee)ontwikkelen van voorzieningen en activiteiten die erop gericht zijn het potentieel van de route te benutten. Er is een klankbordgroep ingesteld waarin belangenorganisaties, dorpsbelangen en (vertegenwoordigers van) ondernemers zitting hebben.

Regiovisie Noordoost-Fryslân

De Regiovisie Noordoost-Fryslân is ter voorbereiding op het Streekplan Fryslân opgesteld door de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadeel, Dongeradeel en Kollumerland c.a. De Regiovisie gaat uit van vier lagen in de ruimte: de onvervangbare laag (landschap, bodem, etc), de sturende laag (infrastructuur), de afstemmingslaag (wonen, werken, recreëren) en de sociale laag (dagelijks leven). De onderste lagen bepalen in belangrijke mate wat er in de bovenliggende lagen mogelijk is.

Voor toerisme en recreatie wordt gekozen voor een versterking van de huidige recreatieve waarden. Op de langere termijn zijn nieuwe impulsen gewenst. De voorgestelde aanpak bestaat uit het versterken van de bestaande grootschalige trekkers van Noordoost-Fryslân: Dokkum, het Lauwersmeer en de Lits-Lauwersmeerroute. Verder worden bestaande initiatieven beter met elkaar verbonden en ontsloten. De toeristen naar Ameland en Schiermonnikoog zijn een belangrijk aandachtspunt. In de Regiovisie worden kansen gezien om de pier bij Holwerd beter te benutten.

Gebiedskader Noordoost-Fryslân

In het kader van het voornemen om de gebiedsgerichte aanpak 'Plattelânsprojekten' van de provincie Fryslân in de periode 2007-2013 voort te zetten, heeft de regio Noordoost-Fryslân een gebiedskader ontwikkeld. In de regio-indeling die Plattelânsprojekten hanteert, zijn de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadeel, Dongeradeel, Ferwerderadiel en Kollumerland c.a. onderdeel van de regio Noordoost.

Het doel van de gebiedsgerichte aanpak is om samen met de bevolking de kwaliteit en leefbaarheid in het landelijk gebied te verbeteren en hiervoor de beschikbare Europese- en rijks-subsidieregelingen voor het landelijk gebied zoveel mogelijk te benutten. Het motto luidt: 'Mensen, goede ideeën en geld bij elkaar brengen'.

Plattelânsprojekten krijgt in de periode 2007-2013 een belangrijke rol bij de uitvoering van het Provinciaal Meerjarenprogramma landelijk gebied (PMJP).

Het gebiedskader bestaat uit een gebiedsvisie en een activiteitenprogramma voor Noordoost Fryslân voor de periode 2007 – 2013. Het bevat geen nieuw beleid en past helemaal in het bestaand overheidsbeleid.

Het hoofddoel voor de sector toerisme en recreatie is: toerisme en recreatie ontwikkelen tot één van de belangrijkste dragers van de plattelandseconomie door gezamenlijke promotie, marketing en productontwikkeling.

Er zijn vier subdoelen geformuleerd:

- het realiseren van een duidelijke toeristische identiteit en bekendheid;
- het verbeteren van de kwaliteit van het aanbod;
- het versterken van de toeristisch-recreatieve infrastructuur (routestructuren);
- het versterken van de samenhang en samenwerking.

Beheer- en Inrichtingsplan Nationaal Park Lauwersmeer

Het Overlegorgaan van het Nationaal Park Lauwersmeer heeft in 2003 het Beheer- en Inrichtingsplan Nationaal Park Lauwersmeer opgesteld. Dit plan gaat voor een periode van tien jaar in op de (gezamenlijke) uitvoering van de doelen voor het Lauwersmeer: de natuur zo goed mogelijk beschermen, recreatief medegebruik mogelijk maken en geleiden, kwaliteit brengen in voorlichting en communicatie en een bijdrage leveren aan onderzoek ten behoeve van het gebied. De keuzes in het Beheer- en Inrichtingsplan geven mede richting aan het beleid van de andere overheden en van de deelnemende belangenorganisaties. Het plan stuurt aan op het behoud en de versterking van de kernwaarden van het gebied. Die kernwaarden zijn: de rust en de ruimte, het weidse landschap, het waterrijke karakter, het dynamische milieu en de enorme vogelrijkdom.

De beleidskeuzes voor de verschillende doelen zijn uitgewerkt in concrete beheersrichtlijnen en maatregelen.

Het overlegorgaan streeft naar het optimaliseren van toeristisch-recreatief medegebruik, waarbij de nadruk ligt op beleving van rust, natuur, ruimte, licht en duister als kenmerkende gebiedswaarden. Er is gekozen voor een doelgroepenbenadering. Het overlegorgaan zet zich daarbij vooral in voor de recreatievormen die een duidelijke binding hebben met de natuur in het Nationaal Park. Het gaat hierbij om de natuurgenieters, de natuurgebruikers en de natuurvorsers. De recreatieve voorzieningen in het Nationaal Park worden met name gericht op deze doelgroepen. Daarnaast is speciale aandacht voor de voorzieningen voor kinderen en mindervaliden. Het overlegorgaan kiest voor een koers waarbij alleen buiten het park een beperkte uitbreiding van de verblijfsrecreatie mogelijk is. Verblijfsrecreatie mag voor de kernwaarden van het Nationaal Park geen bedreiging vormen, maar kansen op recreatief medegebruik moeten goed worden benut. Het overlegorgaan wil het aantal toegestane slaapplekken in de omgeving van het Nationaal Park gedurende de looptijd van dit Beheer- en Inrichtingsplan te actualiseren. Dit geldt ook voor het aantal ligplaatsen.

Om het Nationaal Park beter autoluw te maken streeft men naar de ontwikkeling van overstap-punten (van auto naar fiets of bus) aan de randen van het park. Daarbij worden ook het aantal toegangswegen voor autoverkeer op basis van de recreatieve zonering beperkt.

Gemeentelijk

Structuurplan Dongeradeel 2025

Het Structuurplan Dongeradeel 2025 beschrijft de ruimtelijke visie op de gemeente Dongeradeel. In het plan is onderscheid gemaakt tussen de korte (2000-2010) en lange (na 2010) termijn. Het structuurplan is sectoraal opgesteld. In het structuurplan is ook een hoofdstuk aan Recreatie en Toerisme gewijd. Er wordt ingezet op drie toeristische pijlers: watersport, cultuurtourisme en ecotourisme. Er is een recreatief-toeristische hoofdstructuur onderscheiden, waar veel van de toeristische ontwikkelingen plaats zullen vinden. Deze ontwikkelingszones liggen in het 'hoefijzer,' dat gevormd wordt door de Dokkumer Ee, Dokkum, het Dokkumer Grootdiep, de westzijde van het Lauwersmeer en de Waddenkust. In de hele gemeente zijn echter ontwikkelingsmogelijkheden voor kleinschalig kamperen.

Integrale Gebiedsontwikkeling 'Nije Maaie'

Landbouw is van oudsher de belangrijkste sector in Dongeradeel. Ontwikkelingen zoals schaalvergroting maken het noodzakelijk om het platteland op andere wijze in te richten.

Hierbij moet ook rekening gehouden worden met andere wensen op het gebied van wonen, leefbaarheid, toerisme en recreatie, waterbeheer en natuur. In het kader van het Streekplan van de provincie is de gemeente Dongeradeel aangewezen als pilot-gebied om een integrale gebiedsontwikkeling tot stand te brengen.

Er is een gebiedscommissie ingesteld, bestaande uit vertegenwoordigers van de diverse belanghebbende organisaties. In het Plan van aanpak wordt een aanzet gegeven voor de wijze waarop integraal gewerkt kan worden aan de opgave waar Dongeradeel voor staat, aangevuld met concrete acties. De burgers worden nauw bij het proces betrokken en hebben gezamenlijk een lange lijst met potentiële projecten opgesteld.

Landschapsvisie Dongeradeel (concept)

Buro Vijn werkt in opdracht van de gemeente Dongeradeel aan een landschapsvisie ter voorbereiding op het nieuwe bestemmingsplan Buitengebied. In de visie wordt beschreven dat de ligging van bepaalde gebieden ten opzichte van het Lauwersmeer en de karakteristiek van het landschap bijvoorbeeld bepalend zijn voor het ontwikkelen van recreatie¹². Er zijn zes ontwikkelingsrichtingen opgesteld, voor elk karakteristiek landschap één. De eerste betreft het deel van het agrarische landschap waar waardevolle verkavelingen en wegenstructuren voorkomen en dat grenst aan de dorpen. Hier worden kansen gezien voor verbreding van agrarische bedrijvigheid met recreatie en het herstellen van historische routes. De tweede ontwikkelingsrichting beschrijft de mogelijkheden voor het agrarisch gebied met de gras- en akkerlanden. In deze gebieden wordt gefocust op agrarische bedrijfsfuncties en minder op recreatie. De landschappen van de polders in de gemeente zijn belangrijk voor natuur, maar bieden ook mogelijkheden voor combinaties van recreatie, natuur en waterberging. Nieuwe waterverbindingen kunnen hier eveneens een recreatieve functie krijgen. De vierde ontwikkelingsrichting richt zich op (potentieel) aantrekkelijke plekken die verder toeristisch-recreatief ontwikkeld kunnen worden. Het gaat dan met name om Dokkum en een aantal dorpen. De doelstelling hiervoor zou kunnen zijn het versterken van bestaande pareltjes of het vormen van nieuwe pareltjes. Ook het versterken van de entrees van Dokkum valt hier onder.

De ontwikkelingsmogelijkheden voor de Waddenzee zijn met name gericht op natuur. Dit zou de sturende functie van het gebied moeten zijn. Recreatief medegebruik als wandelgebied kan behouden blijven en versterkt worden. De laatste ontwikkelingsrichting gaat in op het Lauwersmeergebied. Hier zijn natuur en waterberging de belangrijkste functies. Ook recreatie speelt een belangrijke rol, bijvoorbeeld bij het versterken van recreatieve routes aan de rand, of kanoroutes in het gebied.

Binnenstadvisie Dokkum (concept)

De Adviesraad Binnenstad is een adviserend orgaan aan het College van B&W van Dongeradeel die gevraagd of ongevraagd het College van adviezen voorziet over onderwerpen die zich in de binnenstad afspelen. De adviesraad Binnenstad heeft een toekomstvisie voor de Dokkumer binnenstad opgesteld. De adviesraad richt zich op vijf opgaven: cultuur en historie als trekker voor toeristen; een sterke professionalisering van de marketing; een groeiende detailhandel als economische motor; een verbeterde bereikbaarheid van het centrum en een gevarieerd woonaanbod dat bijdraagt aan de leefbaarheid. De eerste opgave, cultuur en historie als toeristische trekker, zou maatregelen op kunnen leveren als een jaarlijks topevenement, meer aandacht voor de Admiraliteit of Sonnama als toeristische attractie. Daarnaast wordt voorgesteld een promotiestichting in het leven te roepen. Er wordt naar gestreefd het winkelaanbod van plaatselijke ondernemers, wat ruim vertegenwoordigd is, te behouden en versterken.

¹² Concept-Landschapsvisie Dongeradeel, Buro Vijn

Bijlage 2: Toeristisch aanbod

In deze bijlage is een overzicht gegeven van het toeristische aanbod in de gemeente Dongeradeel. Als bronnen zijn hiervoor accommodatiegegevens op de website van Regio-VVV Lauwersland (www.vvvlauwersland.nl) en de websites van de bedrijven gebruikt.

Campings

In de gemeente zijn elf campings. Dit varieert van minicampings tot campings met ruim 100 staanplaatsen.

De campings zijn gevestigd in de volgende plaatsen

Plaats	Aantal standplaatsen
Dokkum	95
Holwerd	110
Ternaard	21
Dokkumer Nieuwe Zijlen	8
Hiaure	onbekend
Oostrum	25
Hantumhuizen	15
Wierum	onbekend
Moddergat	12
Morra	20
Ee	15

Hotels en pensions

Er zijn 12 hotels en pensions. Van de regio Lauwersland heeft de gemeente Dongeradeel de meeste bedden binnen haar grenzen.

Plaats	Naam	Aantal bedden
Anjum	Boerderij Pension	6
Anjum	Hotel Lauwersmeer	14
Dokkum	Hotel Café Restaurant Van der Meer	9
Dokkum	Hotel Café Restaurant De Posthoorn	64
Dokkum	Hotel De Abdij van Dokkum	50
Dokkum	Hotel Café Restaurant 't Raedhûs	22
Holwerd	Hotel Café Restaurant Het Amelanders Veerhuis	9
Holwerd	Hotel Café Restaurant De Gouden Klok	22
Moddergat	Recreatiebedrijf Meinsma	14
Ternaard	Herberg De Waard van Ternaard	10
Wierum	Recreatieboerderij 't Sloepke	10

Bungalows/vakantiewoningen/appartementen

Plaats	Aantal	Aantal personen
Anjum	1 vakantiewoning	5
Ee	2 appartementen 1 vakantiewoning	4 en 5 6
Holwerd	2 vakantiewoningen	6 en 8
Moddergat	3 vakantiewoningen 3 bungalows	4 en 6
Oostmahorn	4 vakantiewoningen 15 bungalows	6
Esonstad	188 woningen 10 appartementen	4 tot 12
Oostrum	3 bungalows	4 en 6
Dokkum	1 vakantiewoning	4
Wierum	4 vakantiewoningen	4 tot 6
Ternaard	7 vakantiewoningen 1 appartement	5 3

Groepsaccommodaties

Plaats	Aantal zalen	Aantal bedden
Dokkum	1	12
Dokkumer Nieuwe Zijen	5	44
Ee	5	16
Engwierum	6	16
Holwerd	11	30
Wierum	3	40

B&B

Plaats	Aantal locaties	Aantal bedden
Aalsum	1	3
Dokkum	6	24
Ee	3	14
Engwierum	1	6
Hantumhuizen	1	6
Holwerd	1	6
Nes	1	8
Paesens	1	17

Jachthavens

Plaats	Aantal passantenplaatsen	Aantal vaste ligplaatsen
Dokkum	150	50
Oostmahorn	80	450
Holwerd	onbekend	onbekend
Ezumazijl	onbekend	onbekend
Dokkumer Nieuwe Zijen (gemeente Kollumerland)	30	350

Overige watersportvoorzieningen

- Trailerhelling: Dokkum, Oostmahorn
- Vuilwaterinname: Dokkum
- Kitesurfen: Hoek van de Bant
- Zwemmen: zwembad Dokkum, verder bij strand Oostmahorn

Musea

De volgende musea zijn in Dongeradeel gevestigd:

Museum	Plaats
Visserijmuseum 't Fiskershuske	Paesens-Moddergat
Visserij bezoekerscentrum 't Grenaatfabryk	Paesens-Moddergat
Molenmuseum	Anjum
Streekmuseum 't Admiraliteitshuis	Dokkum
Natuurmuseum	Dokkum
Oerka Irene Verbeek Museum (moderne kunst)	Raard
Vlasbewerkingsmuseum	Ee

Galeries zijn er in Brantgum, Dokkum (2), Dokkumer Nieuwe Zijlen en Metslawier (2)

Wandel-/fiets-/vaar-/kanomogelijkheden

Naast het fietsknooppuntennetwerk en het netwerk aan historische wandelpaden zijn er diverse beschreven en soms bewegwijzerde routes in Dongeradeel:

- Op'e klaai en oer de terp: fiets- en wandelroute met als startplaats terpdorp Holwerd
- Lauwerslandroute: bewegwijzerde toeristische auto- en fietsroute door het landschap van het Lauwersland, 105 km
- Kloostergoroute: fiets- en autoroute, resp. 27 en 45 km thema kloosters en het kloosterleven
- Verborgten Verleden Verbeeld: historische beeldenroute door Dokkum, stadswandeling
- Laatste Eer, Steengoed en Middeleeuwen Cultuur: cultuurhistorische auto- en fietsroutes, 45 km
- Terpelânroute: toeristische autoroute door het Friese terpenlandschap en langs de kwelders
- Dongerapaad: ANWB fietsroute door Dongeradeel, 40 km
- Zevenwoudenpad: lange afstand wandelpad van Lauwersoog naar Steenwijk, 147 km
- Friese Kustpad: lange afstand wandelpad van Stavoren naar Lauwersoog, 152 km
- Rietlandroute: lange afstand fietsroute van Holwerd naar Kampen, 142 km
- Swalkrûtes: wandel-, fiets- en kanoroutes in diverse dorpen
- Friese Elfstedenroute: meerdaagse bewegwijzerde ANWB fietstocht (230 km), incl. Lauwersmeerroute (79 km)
- Man met een missie: de leukste wandelroute door Dokkum in de voetsporen van Bonifatius
- Molenroute Dokkum: auto- en fietsroute langs 11 molens in Dongeradeel

Evenementen

- Zomerbraderieën Dokkum
- Stadsfeesten Dokkum (1x in de 4 jaar)
- Kunstmarkt
- Elfstedentochten
- Koninginnedag
- Dorpsfeesten
- Dag van de toerist

www.vandertuuk.nl

Grontmij | Vandertuuk

Zonnedauw 2

9202 PA Drachten

Postbus 91

9200 AB Drachten

T (0512) 38 23 30

F (0512) 51 02 00

info.vandertuuk@grontmij.nl

